

Druga številka // poljudni članek: **Dinarski gozd kot ekosistem** // ornitološki potopis: **Nepal** // določevalni kotiček: **Martinci** // portret ptice: **Vrtni strnad** // portret ornitologa: **Otmar Reiser** // ptičje zgodbe za otroke: **Črni kos v črnem bezgu ob Črnem potoku na sončen dan** // mi za ptice in naravo: **Obisk komisarja za okolje dr. Janeza Potočnika**

Svet ptic: 02,'10

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije // letnik 16, številka 02, junij 2010 // ISSN: 1580-3600

→ SVET PTIC:

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 16, številka 02, junij 2010/ISSN: 1580-3600 prej Novice DOPPS//ISSN: 1408-9629

spletna stran revije:

<http://www.ptice.si/projekti/svetptic>

izdajatelj:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), p. p. 2990, SI-1000 Ljubljana

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja.

Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

naslov uredništva:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana, tel.: 01 426 58 75, fax: 01 425 11 81, e-pošta: dopps@dopps.si, spletna stran: www.ptice.si

glavna urednica: Barbara Vidmar

e-pošta: barbara.vidmar@dopps.si

uredniški odbor: Marjana Ahačič, Luka Božič, Katarina Denac, Andrej Figelj, Tomaž Mihelič, Jakob Smole, dr. Al Vrezec

lektoriranje: Henrik Ciglič

art direktor: Jasna Andrič

oblikovanje: Mina Žabnikar

prelom: Camera d.o.o.

tisk: Schwarz d.o.o.

naklada: 2500 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno. Revijo sofinancirajo družba Mobitel, Grand hotel Union d.d., Ministrstvo za šolstvo in šport, Ministrstvo za okolje in prostor in Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610. Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na naslov uredništva ali na elektronski naslov: barbara.vidmar@dopps.si

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail na naslov uredništva.

Poslanstvo DOPPS je varovanje ptic in njihovih habitatov z naravarstvenim delom, raziskovanjem, izobraževanjem, popularizacijo ornitologije in sodelovanjem z drugimi naravarstvenimi organizacijami.

predsednik: Rudolf Tekavčič

podpredsednik: dr. Damijan Denac

upravni odbor: dr. Tatjana Čelik, Peter Krečič, Cvetka Marhold,

Tomaž Mihelič, mag. Iztok Noč, Dare Šere, Tanja Šumrada

nadzorni odbor: dr. Franc Janžekovič, dr. Peter Legiša, Bojan

Marčeta, dr. Tomi Trilar

direktor: Andrej Medved

IBAN: SI56 0201 8001 8257 011

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravarstvenih organizacij BirdLife International.

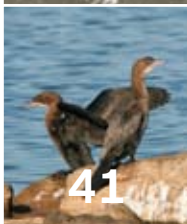
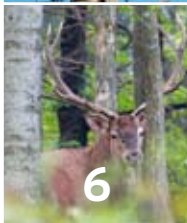
Fotografija na naslovnici: Z gnezdišč na visokem severu Evrope na prezimovališča v tropski Afriki in Sredozemlju se prvi odrasli črni martinci (*Tringa erythropus*) odpravijo že pozno junija, mladi pa jim sledijo v drugi polovici avgusta. Med selitvijo se ustavljajo na različnih kontinentalnih in obalnih mokriščih, kjer jih lahko opazujemo tudi pri nas.

foto: Kajetan Kravos

pokrovitelj DOPPS

GRAND HOTEL UNION D.D.
Miklošičeva 1, Ljubljana, Slovenija

4

Ptice naših krajev

// Al Vrezec

6

Dinarski gozdovi kot ekosistem

// Miha Krofel in Mirko Perušek

10

Nepal – s poti pod najvišjo goro sveta

// Rudolf Tekavčič

14

Glavonožci

// Bojan Marčeta

16

Vrtni strnad

// Primož Kmecl

18

Tomaž Petrovič, dobitnik letošnje nagrade AVIANA

// pogovarjala se je Marjana Ahačič

21

Martinci / napotki za določanje v naravi

// Luka Božič

28

Otmar Reiser, ornitolog

// Jakob Smole

30

Zdaj smo na vrsti mi ... izdelajmo svojega kosa

// Alenka Bradač

32

Črni kos v črnem bezgu ob Črnem potoku na sončen dan

// Alenka Bradač

34

Določevalni ključ

// Iris Petrovič

36

Izlet k Nežiderskemu jezeru

// Blaž Blažič in Jurij Hanžel

38

5. otroški slikarski Ex-tempore v Škocjanskem zatoku

// Bojana Lipej

39

Obisk komisarja za okolje dr. Janeza Potočnika

// Andrej Medved

40

Reliefne ilustracije slepim in slabovidnim približale ptice Slovenske Istre

// Aleš Sedmak

41

Komisija za redkosti

// Jurij Hanžel

43

Januarsko štetje vodnih ptic (IWC) 2010

// Luka Božič

44

Izlet v poplavne gozdove ob reki Muri

// Gregor Domanjko

46

Vekoslav Lašič, 1935–2010

// Damijan Denac

Med prvo in to številko revije Svet ptic se je zgodilo marsikaj. Zadržal se bom pri odmevni akciji »Očistimo Slovenijo v enem dnevu«, pri kateri so sodelovali tudi člani našega društva. Pred njo je potekala vsakoletna in že dolgoletna akcija čiščenja okolice po vsej Sloveniji, in to ob pravem času. V večini primerov so se je kot vsako leto udeležili eni in isti udeleženci, ki ne potrebujejo posebne medijske pozornosti. Navzoči pa niso bili bolj prepoznavni ljudje, na primer tisti iz visoke politike.

Prve akcije se je udeležilo lepo število naših članov po vsej Sloveniji, nekaj tudi na Ljubljanskem barju, ko smo se zbrali pred našim naravnim rezervatom »Iški morost«. Na sami poti do rezervata se je nabralo kar precej smeti, na poti nazaj se je nabralo še več različnih odpadkov. Smeti so pobirali in odvažali tudi lokalni gasilci in domačini, le na enem mestu smo družno pobrali in naložili celo prikolico.

Štirinajst dni po tej akciji smo gostili evropskega komisarja dr. Janeza Potočnika in ga popeljali po isti poti. Žal so bile na istem mestu spet odvržene nove smeti, res v manjši količini, pa vendar so bile smeti spet tu. Kaj reči na to in v čem je razlika med tradicionalno in odmevno organizirano vseslovensko akcijo? Obe smo podprli, se ju udeležili, marsikdo obeh, učinek pri obeh je enak. Veliko smeti se je pobralo, veliko jih je še ostalo, nekaj je pobranih in še ne odpeljanih, takšna je žal ugotovitev. Skupno pri obeh akcijah je le to, da gremo lahko že naslednji dan ponovno na ista mesta pobirat nove »darove«. Pri drugi akciji morda samo pripomba - ni dobro, da je čiščenje potekalo že v gnezdilnem obdobju, na kar smo tudi opozorili lokalne organizatorje. Opozorili smo jih, naj bodo udeleženci akcije pri odstranjevanju smeti previdni, saj je bila navsezadnje vegetacija že bujna in je bilo posebno ob potokih in rekah čiščenje težavno. Tudi kmetje niso najbolj veseli, če jim hodimo po travnikih ob nepravem času.

Rudolf Tekavčič, predsednik DOPPS (foto: Milena Tekavčič)

Dr. Janez Potočnik je prav tako pozdravil to akcijo, dejal pa je, da bi bil kot evropski komisar za okolje še bolj vesel, če bi posamezne države (med temi tudi naša), kjer je teh smeti največ, pripravile program, kako to odpraviti v prihodnje. Vsi pozdravljamo udeležbo naših politikov pri čistilni akciji, še bolj pa bomo veseli, če bodo pripravili uredbo, kako stopiti na prste tistim, ki neodgovorno odlagajo v naravo vse povprek in med katerimi so tudi pravne osebe – med njimi celo takšne, ki se postavljajo z okoljskimi certifikati. Smeti lahko pobiramo v nedogled, učinke ozaveščanja te akcije pa bo pokazal prihodnji čas. Izkušnje ozaveščanja iz preteklosti niso najboljše oziroma jih sploh ni. Če ostanem na lokalnem nivoju: ko bodo naši župani posvetili toliko pozornosti zaščiti narave kot sprejemanju uredb, kje je dovoljeno parkirati in kje ne, in nespoštovanje predpisov ustrezno sankcionirati (denarno kaznovati), lahko upamo na boljše čase.

Ministrstvo za okolje in prostor naj pripravi ustrezno uredbo za izobraževanje naravovarstvenih nadzornikov, ki bodo imeli ustrezna pooblastila v zvezi z neodgovornim odlaganjem smeti. Na tem področju lahko skupaj kaj več naredimo lovci, ribiči in mi, vsi s statusom društev, ki delujemo v javnem interesu na področju ohranjanja in varstva narave. Poslati je treba skupni apel na pristojne institucije v zvezi s tem, ne pa da se obremenjujemo s kormorani in sivimi vranami, ki naredijo precej manj škode kot vsi izpusti nesnage v reke in že omenjena nesnaga, ki jo imamo povsod vse polno okoli nas.

Za konec pa, spoštovane članice in člani, vem, da ste slabemu vremenu navkljub do danes sodelovali na naših vsakoletnih popisih, in dejansko smo vsi lovili lepe dneve, da smo lahko uspešno opravili zastavljene naloge. Nekateri se boste v tem času odpravili v visokogorje še na zadnje popise za NOAGS. Letos je bila zima dolga z obilico snega, ki ga je še kar nekaj tudi v tem letnem času. Zato vsem želim uspešne popise, lepe fotografske posnetke, predvsem pa srečno in varno pot domov.

PTICE NAŠIH KRAJEV

// ureja Al Vrezec

Naslov urednika rubrike za kopije objavljenih prispevkov:

Al Vrezec, Nacionalni inštitut za biologijo, Večna pot 111, SI-1001 Ljubljana, Slovenija,
e-mail: al.vrezec@nib.si

Strmoglavec (*Morus bassanus*)

Vrsta je bila v Sloveniji prvič opazovana novembra 2006, in sicer se je mladostna ptica v družbi rumenonogih galebov zadrževala na morju pred Piranom [Hanžel, J. (2008): *Acrocephalus* 29 (138/139): 181-183].
foto: Andy Hay / rspb-images.com

Kravja čaplja (*Bubulcus ibis*)

Drugič je bila vrsta opazovana v Sloveniji v okviru zimskega štetja vodnih ptic januarja 2009, in sicer kar 5 ptic v Goriških Brdih ob potoku Reki [Božič, L. (2008): *Acrocephalus* 29 (138/139): 169-179].
foto: Tomaž Velikonja

Bela štorcklja (*Ciconia ciconia*)
Čeprav žuželke niso najpomembnejši plen bele štorcklje, se je na Dravskem polju izkazalo, da so ostanki žuželk v izbljuvkih zelo dober kazalec prehranskih razmer; kjer so dobre, je več kobilic, kjer so slabe, pa več hroščev, zlasti mrharjev [Vrezec, A. (2009): *Acrocephalus* 30 (140): 25-29].
foto: Gregor Domanjko

Labod grbec (*Cygnus olor*)
Vrsta je bila najbolj povezana s pojavom ptičje gripe pri nas v letu 2006, a kot je pokazala anketa med študenti, ni bistveno vplivala na povečevanje negativnih predstav in odnosa ljudi do ptice sicer izrazito pozitivno simboliko [Torkar, G. & Bajd, B. (2008): *Acrocephalus* 29 (138/139): 161-167].
foto: Eva Vukelič

Belolična gos (*Branta leucopsis*)

Pri nas je bila vrsta drugič opazovana, čeprav zgolj kot obročkana ubežnica, ob reki Dravi na Lentu v Mariboru med januarjem in februarjem 2009 [Marinček, M. (2009): *Acrocephalus* 30 (140): 37].
foto: Maja Marinček

Rjasta kozarka (*Tadorna ferruginea*)

V letu 2008 se je pri nas redka vrsta pojavila na več koncih Slovenije, aprila na Cerknškem jezeru, avgusta ob Ormoškem jezeru in novembra na zadrževalniku Medvedce, kjer so se zadrževale kar 4 ptice; ni jasno, ali je šlo za divje ali pobegle ptice iz ujetništva, saj je pri zgodnejših opazovanjih v Sloveniji šlo predvsem za ubežnice [Bordjan, D. & Božič, L. (2009): *Acrocephalus* 30 (141/143): 210-211].
foto: Branko Brečko

Kostanjevka (*Aythya nyroca*)
Marca 2010 je na Cerknškem jezeru pristala doslej največja jata te ogrožene rase, kar 500 osebkov, kar pomeni okoli 3 % celotne evropske populacije vrste [D.J. (2010): *Delo* 52 (56): 13].
foto: Leon Kebe

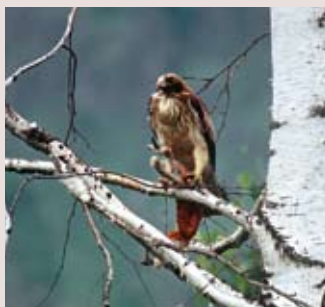

Rjavi jastreb (*Aegypius monachus*)
Po več kot 100 letih se je vrsta vnovič pojavila v Sloveniji, in sicer je junija 2006 na meji z Italijo jadrala čez Prečnik na Krasu; verjetno gre za ptico, izpuščeno v okviru francoskega reintrodukcijskega programa [Tout, P. (2009): *Acrocephalus* 30 (140): 38].
foto: Dejan Bordjan

Rjavi lunj (*Circus aeruginosus*)

Nova gnezdilka Slovenije – v letu 2009 je par gnezdil in uspešno vzgojil dva mladiča pri zadrževalniku Medvedce [Bordjan, D. (2009): *Acrocephalus* 30 (141/143): 213].
foto: Piet Munsterman / Saxifraga

Mali orek (*Aquila pennata*)

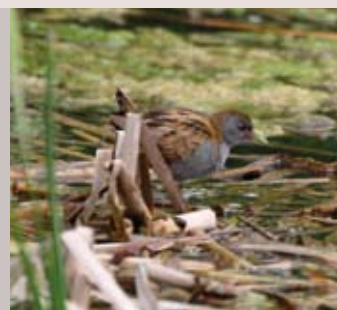
Gnezditveno sumljiva ptica je bila med julijem in avgustom 2008 večkrat opazovana v bližini Loke pri Zidanem mostu; morda pa je 2008 ta redka ujeta spet gnezdila pri nas? [Gobec, M. (2008): *Acrocephalus* 29 (138/139): 187-188].
foto: Borut Rubinič

Postovka (*Falco tinnunculus*)

V Ljubljani je bilo v letu 2007 teritorialnih kar 27 parov postovk z gnezditveno gostoto 8,3 para na 10 km², kar je ena najvišjih znanih gostot vrste v mestih po Evropi [Hanžel, J. & Šumrada T. (2008): *Acrocephalus* 29 (138/139): 149-153].
foto: Tomaž Mihelič

Mala tukalica (*Porzana parva*)

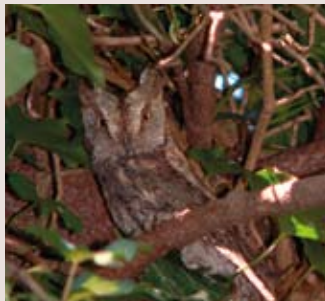
Vrsta je bila leta 2009 potrjena kot gnezdilka vodnega zadrževalnika Medvedce, kjer so bili večkrat opazovani majhni neleteči mladiči v spremstvu staršev [Božič, L. & Bordjan, D. (2009): *Acrocephalus* 30 (141/143): 214-215].
foto: Jure Novak

Kaspijska čigra (*Hydroprogne caspia*)

V letu 2009 so bile te čigre opazovane na najmanj dveh lokalitetah v Sloveniji: ena je bila opazovana julija na Družmirskem jezeru, kar 10 pa jih je bilo septembra zabeleženih na vodnem zadrževalniku Medvedce, kar je doslej največja opazovana skupina pri nas [Koren, A. (2009): *Acrocephalus* 30 (141/143): 219; Bordjan D. (2009): *Acrocephalus* 30 (141/143): 219].
foto: Borut Rubinič

Veliki skovik (*Otus scops*)

Ljubljansko barje je za to toploljubno vrsto suboptimalno gnezditveno območje, kjer izbira predvsem mozaično odprto krajino, pri čemer so še zlasti pomembni stari visokodebelni sadovnjaki in meje z drevjem, medtem ko se strnjenih gozdov in naselij večinoma izogiba [Denac, K. (2009): *Ardea* 97 (4): 535-540].
foto: Dare Fekonja

Močvirska uharica (*Asio flammeus*)

Pri zadrževalniku Medvedce je bila ta redka sova v letu 2009 opazovana kar trikrat, in sicer aprila, maja in septembra, majski podatek pa lahko vzbuja celo sum o gnezdenju [Bordjan, D. & Božič, L. (2009): *Acrocephalus* 30 (141/143): 220].
foto: Aleš Jagodnik

Poljski škrjanec (*Alauda arvensis*)

Intenziteta gospodarjenja s travišči na Ljubljanskem barju ima v splošnem velik negativni vpliv na travniške ptice; po raziskavi iz leta 2003 pa je ta vpliv zelo raznolik, saj se gostota repaljščic, drevesnih cip, močvirskih trstnic in rjavih penic izrazito znižuje s povečevanjem intenzitete rabe, kar pa na primer ni bilo opazno pri poljskem škrjancu [Vukelič, E. (2009): *Acrocephalus* 30 (140): 3-15].
foto: Chris Gomersall / rspb-images.com

Laški škrjanec (*Melanocorypha calandra*)

Čeprav je bilo opazovanje v juniju 2005 na Banjšicah šele drugi zapis za Slovenijo, je šlo za svatovskega samca v ustreznem gnezditvenem okolju in času; ali smo morda imeli opraviti z novim slovenskim gnezdilcem? [Tout, P. (2009): *Acrocephalus* 30 (140): 41].
foto: Borut Rubinič

Ostrožna cipa (*Anthus richardi*)

Nova vrsta za Slovenijo – aprila 2008 je bila ena ptica opazovana v skupini travniških cip pri vasi Dane pri Divači [Mascia, F. (2009): *Acrocephalus* 30 (140): 35-36].
foto: Mark Zekhuis / Saxifraga

Repaljščica (*Saxicola rubetra*)

Na Ljubljanskem barju od leta 2002 poteka intenzivna raziskava repaljščic, v kateri je bilo ponovno ujetih okoli 6 % obročkanih mladičev, saj je preživetje ptic v prvem letu najmanjše, medtem ko je bilo najvišje preživetje zabeleženo pri odraslih samcih [Tome, D. & Denac, D. (2009): *Scopolia* Suppl. 4: 175-182].
foto: Leon Kebe

Plevelna trstnica (*Acrocephalus agricola*)

V avgustu 2004 se je na Vrhnikih v obročkovaško mrežo ujela pri nas izjemno redka plevelna trstnica, saj gre tokrat šele za šesto opazovanje vrste pri nas [Šere, D. (2008): *Acrocephalus* 29 (138/139): 188-189].
foto: Dare Šere

Šoja (*Garrulus glandarius*)

Prvič je bil pri nas opazovan levcistični primerek aprila 2009 v Velikolaščanskem hribovju; bila je samica v paru s sicer običajno obarvanim samcem [Krofel, M. (2009): *Acrocephalus* 30 (140): 41-42].
foto: Miha Krofel

Krokar (*Corvus corax*)

Na podlagi štetij na deponijah jeseni 2008 je bilo ocenjeno, da se v Sloveniji zadržuje kar 1300 do 3400 neteritorialnih krokarjev, oziroma da skupaj z gnezdečimi pari slovenska populacija šteje 3400 do 6400 osebkov [Tome, D. et al. (2008): *Acrocephalus* 29 (138/139): 137-142].
foto: Željko Šalamun

1: Obsežni dinarski gozdovi pokrivajo večji del južnega dela Slovenije. Tukaj najdemo tudi enega izmed največjih strnjenih gozdnih kompleksov v Srednji Evropi. foto: Miha Krofel

Dinarski gozdovi na Kočevskem in Notranjskem, ki se neprekinjeno nadaljujejo v Gorski Kotar na Hrvaškem, sestavljajo enega izmed največjih strnjenih gozdnih kompleksov v Evropi. Ti dobro ohranjeni gozdovi Severnih Dinaridov slovijo kot eno izmed območij z najvišjo stopnjo biotske raznovrstnosti v Evropi. To gre predvsem na račun raznovrstnega živalstva nevretenčarjev, med katerimi najdemo številne endemite, torej vrste, ki živijo le tukaj in nikjer drugje na svetu. Obenem pa se dinarski gozdovi postavljajo tudi s pestrim svetom vretenčarjev, ki vključujejo tudi največje plenilce tega kontinenta.

Dinarski gozdovi kot ekosistem

// Miha Krofel in Mirko Perušek

Kraljestvo kosmatincev

Dinarski gozdovi so po Evropi znani predvsem po velikih zvereh – rjavem medvedu (*Ursus arctos*), volku (*Canis lupus*) in evrazijskem risu (*Lynx lynx*). Te tri vrste se v zadnjih letih precej uspešno širijo tudi po drugih državah (npr. volkovi v vzhodni Nemčiji in Franciji, medvedi v Italiji in Švici, risi na Baltiku) in postopoma ponovno naseljujejo evropske gozdove, od koder so bile nekoč iztrebljene. Dinaridi pa še vedno ostajajo eno izmed redkih območji, kjer vse tri vrste sobivajo na istem prostoru. Obstoj vseh treh vrst na istem območju vodi do mnogih edinstvenih medvrstnih interakcij, ki dvigajo funkcioniranje kompleksnega ekosistema dinarskih gozdov na še višjo raven.

Zaradi kraškega in pogosto zelo skalovitega terena se zdi, da so dinarski gozdovi še posebej primerni za risa, ki se zelo rad zadržuje na takšnih predelih. Med sledenjem risov v snegu smo večkrat dobili občutek, da prav načrtno obiskujejo mesta s spodmoli, previnsnimi stenami, globokimi kanjoni in udornicami, ki krasijo naše dinarsko območje. Kraški teren z obilico jam zagotavlja tudi veliko izbiro za iskanje brlogov – zimskih počivališč – za medvede. Opažanja s terena kažejo, da medvedi še posebej radi izbirajo vodoravne jame z majhnimi vhodi. Ti pogosto niso širši niti od polovice metra, tako da si je včasih že težko predstavljati, kako se z maščobnimi zalogami obloženi medved jeseni sploh spravi v jamo. Najpomembnejša značilnost dinarskih gozdov, ki še vedno omogoča preživetje velikih zveri, je njihova težka dostopnost za človeka, ki je marsikje preprečila stalno poselitev. Kljub vsemu pa so srečanja z velikimi zvermi v naravi tudi tukaj redkost. To je posledica njihovih velikih domačih okolišev (navadno ti merijo več 100 km²) in majhnih gostot, v katerih živijo. Zato se v dinarskih gozdovih pogosteje srečamo s katero izmed manjših, vendar zato bolj številnih predstavnic zveri, npr. lisico (*Vulpes vulpes*), divjo mačko (*Felis silvestris*), jazbecem (*Meles meles*), kuno belico (*Martes foina*), hermelinom (*Mustela erminea*) ali malo podlasico (*M. nivalis*).

Seveda pa ob plenilcih ne smemo pozabiti tudi na številne druge vrste sesalcev, ki poseljujejo te gozdove. Med velikimi rastlinojedi prevladuje jelenjad (*Cervus elaphus*) in srnjad (*Capreolus capreolus*), v zadnjih letih pa vse številčnejši postaja tudi divji prašič (*Sus scrofa*). V Dinaridih najdemo tudi več kolonij gamsov (*Rupicapra rupicapra*), ki jih najpogosteje srečamo v bolj skalnatih predelih s prepadnimi stenami, npr. Kolpska ostenja, Snežnik, Iški vintgar.

Najbolj pestri skupini sesalcev sta glodavci in netopirji. Pri tem vsekakor ne smemo mimo navadnega polha (*Glis glis*), ki je hrana številnim plenilcem (npr. kozači (*Strix uralensis*), lisici, risu) in kot tak pomemben člen v prehranjevalnih spletih dinarskih gozdov. Med glodavci najdemo tudi posebneže, kot je snežna voluharica (*Chionomys nivalis*). To večinoma po Alpah razširjeno vrsto tu najdemo predvsem v udornicah in podobnih predelih, ki imajo značaj mrazišč.

Ptičji paradiz

Prostranstvo gozdov zagotavlja primerne razmere za bivanje številnih vrst ptic. Prevladujejo bukovo jelovi gozdovi z večjim ali manjšim deležem smreke ter bukovi gozdovi. Večinoma se z gozdovi sonaravno gospodari in opravljajo sečnje ter druga dela. Znotraj teh so posebnost zavarovani pragozdni ostanki dinarskega visokokraškega gozda jelke in bukve. V njih je visok delež odmrlega drevja, in sicer od 10 do 25 % od celotne lesne zaloge. Tam, kjer je veliko odmrlih listavcev, prebiva belohrbti detel (*Dendrocopos leucotos*), ponekod tudi mali muhar (*Ficedula parva*) ter njegov sorodnik belovrati muhar (*F. albicollis*). Z večjim deležem odmrlih iglavcev se že pojavi ledenodobni relikv - triprsti detel (*Picoides tridactylus*). Razmere za gnezdenje v odmrlih deblih v jelovo bukovih in bukovih gozdovih ustrezajo kozači. Periodično plodenje bukve povzroča značilno nihanje populacij navadnih polhov in drugih malih sesalcev ter z njimi njihovih plenilcev. Kozača vztrajno sledi temu ritmu. Jeseni in pozimi, ko polhov ni in je drugih malih sesalcev manj, pa kozače pogosteje srečamo v nižjih predelih ter na gozdnih robovih.

Človek je že pred stoletjem in več v ta prostor vnašal smreko, tako da se je njen delež zavihtel kar na dobro tretjino. Številne kraške doline in njihova obrobja ter posamezne platoje sedaj porašča ta vrsta drevja. Danes v teh predelih najdemo »gorske« vrste ptic. Mali skovik (*Glaucidium passerinum*) živi tudi v teh nižinskih smrekovih nasadih in na zaraščajočih se površinah, ponekod tudi koconogi čuk (*Aegolius funereus*), če le ima v sosedstvu črno žolno (*Dryocopus martius*), ki izdeluje dupla zase in za druge vrste. Na teh površinah, poraslih s smreko, kjer v grmovnem sloju prevladuje leska, živi gozdni jereb (*Bonasa bonasia*). Pogostejši je na grebenih in zaraščajočih se površinah v višjih legah. Povečevanje števila nekaterih lovnih vrst, kot je npr. divji prašič, in krmljenje le-teh so eden izmed možnih vzrokov izginjanja koconogih kur v Dinaridih, in sicer zaradi plenjenja gnezd. Najbolj je ogrožen divji petelin (*Tetrao urogallus*), ki prebiva le še na nekaterih gorskih grebenih.

2

3

4

5

2: Majhen del slovenskih dinarskih gozdov je zaščiten kot pragozdovi. Za razliko od gospodarskih gozdov najdemo tukaj precej več odmrlega drevja, ki nudi bivališča in hrano številnim gozdnim vrstam. foto: Miha Krofel

3: Dinarski gozdovi so najbolj znani po prisotnosti velikih zveri. Največja in najštevilčnejša med njimi je rjavi medved (*Ursus arctos*). foto: Miha Krofel

4: Povečevanje števila nekaterih lovnih vrst je eden izmed možnih vzrokov za izginjanje divjega petelina (*Tetrao urogallus*) v Dinaridih. foto: Miha Krofel

5: Jelenjad (*Cervus elaphus*) je danes največji predstavnik parkljarjev v Dinaridih. foto: Miha Krofel

Skalni osamelci, stene in ostenja so gnezdišče številnih krokerjev (*Corvus corax*) ter veliko manj številnih sokolov selcev (*Falco peregrinus*) ter še manj pogostih planinskih orlov (*Aquila chrysaetos*). Med sovami si ta gnezdilni prostor delita predvsem lesna sova (*Strix aluco*) in le tu in tam velika uharica (*Bubo bubo*).

Kraške doline krasijo vijugaste reke in potoki. V njih iščejo hrano povodni kosi (*Cinclus cinclus*) in vodomci (*Alcedo atthis*). V poplavnih predelih kraških rek jelševi gozdovi postopoma zaraščajo mokre travnike. Belovrati muharji že naseljujejo ta območja.

V času obeh selitev dinarske gozdove obiščejo številne sloke (*Scolopax rusticola*), v letih obilnega obroda bukve pa v ta prostor, poleg številnih drugih ptic, priletijo velike jate pinož (*Fringilla montifringilla*).

Iščoči sonce v gozdu ...

Precej manj kot po sesalcih in pticah so Dinaridi znani po plazilcih in dvoživkah. Na prvi pogled gozdna krajina, z redkimi mesti za sončenje in praktično brez stalnih površinskih voda, ni najbolj primerno območje za plazilce in dvoživke. Kljub temu pa tukaj najdemo kar nekaj vrst, ki so se prilagodile življenju v dinarskih gozdovih.

Večina plazilcev za uravnavanje svoje telesne temperature potrebuje mesta za sončenje. Zato jih najpogosteje najdemo na gozdnih jasadah in drugih presvetlitvah. Največje gostote dosežejo na neporaslih skalnatih vrhovih in prisojnih ostenjih, ki jih v Dinaridih ne manjka. Ena izmed najbolj znanih so ostenja

ob reki Kolpi. Takšne presvetlitve so za plazilce nekakšni otočki sredi morja gozdov.

Poleg naravnih neporaslih površin v naših Dinaridih najdemo tudi kar nekaj presvetlitev, ki jih je ustvaril človek. Med njimi so najpogostejše gozdne ceste in poseki. Prisojni pokončni robovi cest so primeren življenjski prostor za mnoge vrste plazilcev, predvsem kuščarice. Kar nekaj vrst najdemo tudi po opuščeni kamnolomih. Omejena količina umetnih, neredno vzdrževanih struktur v gozdni krajini je zanimiv primer, kako lahko človek s svojimi posegi v naravno okolje do neke mere celo izboljša življenjski prostor za nekatere vrste. Žal to ne velja vedno, saj so lahko npr. ceste po drugi strani tudi pomemben vzrok smrtnosti med plazilci, ki se hodijo gret na cestno površino.

Poleg vrst, ki jih najdemo v večjem delu Slovenije, kot so npr. pozidna kuščarica (*Podarcis muralis*), zelenec (*Lacerta viridis* in *L. bilineata*), slepec (*Anguis fragilis*), belouška (*Natrix natrix*), smokulja (*Coronella austriaca*) in modras (*Vipera ammodytes*), lahko na visokokraških dinarskih planotah najdemo tudi redkejšje vrste, kot so živorodna kuščarica (*Zootoca vivipara*) in navadni gad (*Vipera berus*), ter morda najbolj tipičnega predstavnika dinarske plazilčje favne – horvatovo kuščarico (*Iberolacerta horvathi*). Ta starodavna vrsta je endemit Dinaridov in Vzhodnih Alp. Do danes se je horvatova kuščarica ohranila predvsem v višjih predelih, kjer ima manj tekmecev. Med slednjimi je verjetno najpomembnejša ekološko in tudi po videzu zelo podobna pozidna kuščarica, ki se morda zaradi človeških posegov širi vedno višje in globlje v dinarske gozdove.

6

7

8

... in vode na krasu

Zaradi kraškega terena je večina vode v dinarskih gozdovih pod površjem, tako da ni dostopna za večino živali. To še posebej velja za visokokraške planote, kot so Trnovski gozd, Nanos, Javorniki, Snežniška planota, Menišija, Kočevski rog ter Velika in Goteiška gora. Tukaj stalnih površinskih vod praktično ne najdemo. To je resna ovira za skupino živali, ki navadno vsaj za enega od življenjskih ciklov potrebuje vodo – dvoživke. Vendar v dinarskih gozdovih najdemo dva posebneža, ki sta premagala oviro pomanjkanja površinske vode. Prvi je planinski močerad (*Salamandra atra*), ki ga od navadnega močerada (*Salamandra salamandra*) ločimo po tem, da je popolnoma črn. Planinski močerad je v procesu evolucije postal živoroden. To pomeni, da svojih jajčec ne odlaga v vodo, iz katerih se razvijejo ličinke s škrkami, kot je to značilno za večino drugih dvoživk, ampak celoten razvoj do odrasle živali poteka v materinem telesu. Tako se izleže že popolnoma razvit močeradek, ki diha s pljuči. Druga vrsta, ki je zaobšla pomanjkanje površinskih vod, je močeril ali človeška ribica (*Proteus anguinus*). Ta naša najbolj nenavadna žival je razvila vrsto prilagoditev za življenje v podzemlju – kraških jamah, kjer voda praktično nikoli ne presahne.

Kljub prevladovanju za vodo propustnih kamnin pa ponekod vendarle najdemo manjša površinska vodna telesa, ki omogočajo preživetje nekaterim bolj običajnim dvoživkam, kot so sekulja (*Rana temporaria*), navadna krastača (*Bufo bufo*) in planinski pupek (*Mesotriton alpestris*). Te vrste se morajo za dostop do vode zahvaliti drugim živalim, s katerimi sobivajo. Divji prašiči in jelenjad se namreč radi valja-

jo v blatu, ki ga razmočijo padavine. Nekatera takšna mesta veliki rastlinojedci tako redno obiskujejo, da se zaradi teptanja s kopiti in valjanja oblikuje neprepustna ilovnata plast, ki zadržuje vodo – nastanejo kaluže. In takšne kaluže so nato primeren življenjski prostor za dvoživke.

To je le eden izmed primerov, kako ena vrsta pomembno vpliva na mnoge druge. Takšnih medvrstnih povezav je v naših dinarskih gozdovih ogromno, večine jih verjetno niti ne poznamo. Zaradi tega je ključno, da ohranimo ta ekosistem kot celoto z vsemi njegovimi sestavnimi deli – od najmanjših pršic in glivic do največjih plenilcev v Evropi. ●

6: Mladič navadnega polha (*Glis glis*).
foto: Miha Krofel

7: V višjih predelih lahko naletimo tudi na navadnega gada (*Vipera berus*).
foto: Miha Krofel

8: Velik delež odmrla drevja v jelovo bukovich in bukovich gozdovih zagotavlja kozači (*Strix uralensis*) dobre razmere za gnezdenje.
foto: Miha Krofel

Dinaricum - Društvo za ohranjanje, raziskovanje in trajnostni razvoj Dinaridov - je prostovoljno društvo, ki velik del svojih aktivnosti posveča dinarskim gozdovom. Poleg raziskav precej pozornosti namenja ozaveščanju javnosti o pomenu tega območja in živali, ki tu živijo. Kot partnerji sodelujejo tudi pri večjih projektih, kot sta Interreg »DinaRis« in Life+ »SloWolf«. Več o aktivnostih, možnosti sodelovanja in dodatnih informacij o naravi v Dinaridih je dostopnih na spletni strani www.dinaricum.si.

Nepal – s poti pod najvišjo goro sveta

//Rudolf Tekavčič

Površina:

147.181 km²

Dolžina - vzhod-zahod: 870 km

Najvišja točka: Mount Everest (8848 m), v Nepal so goro v 60. letih poimenovali Sagarmatha.

Št. prebivalcev: prek 27 milijonov

Št. vrst ptic: 852, od tega okrog 600 gnezdečih

Št. narodnih parkov: 17, od tega skoraj polovica strogo zaščiteneh

Podnebje: tropsko v nižinah, na jugu temperatura od oktobra do marca med 23 in 33 °C in 37 °C od aprila do junija. Arktično podnebje na severu v himalajskem pogorju, temperatura v Namche Bazarju in regiji Khumbu Everest 6 do 8 °C od oktobra do marca in 11 do 15 °C od aprila do junija. Monsunsko obdobje od sredine junija do septembra z obilnimi padavinami.

Nekaj zanimivih ptičjih vrst:

himalajski monal (*Lophophorus impejanus*), krvavi fazan (*Ithaginis cruentus*), himalajski jastreb (*Gyps himalayensis*), taščična pevka (*Prunella rubeculoides*), veliki škrlatec (*Carpodacus rubicilloides*), plavščica (*Tarsiger cyanurus*), beloglavka (*Chaimarrornis leucocephalus*), siničar (*Alcippe vinipectus*)

Zanimive živali:

jak (*Bos grunniens*), indijski slon (*Elephas maximus indicus*), tar (*Hemitragus jmlahicus*), indijski nosorog (*Rhinoceros unicornis*), opice makaki (*Macaca mulatta*), jelen pižmar (*Moschus moschiferus*)

Zanimive rastline:

rododendron (*Rhododendron sp.*), perunike (*Iris sp.*), smreke (*Picea sp.*), bor (*Pinus sp.*), jelka (*Abies sp.*), hrast (*Quercus sp.*), breza (*Betula sp.*)

Ogroženost: Za zdaj ni čutiti posebne ogroženosti živali in ptic, predvsem zaradi mnogih zaščiteneh parkov in rezervatov ter nadzora s strani države, kdo obiskuje ta območja. Slaba stran turizma je, da večina pohodnikov odmetava smeti na sami poti, še posebno v Himalajskem pogorju.

Nepal je dežela v Južni Aziji. Na severu meji na Kitajsko, na jugu pa na Indijo. Znana je predvsem po gorovju Himalaja in po najvišjem vrhu sveta, Mount Everestu z 8848 metri, ki meji na Kitajsko. Nepal je dežela neosvojenih alpinističnih želja in pri tem Slovenci nismo nobena izjema.

Po dolgih letih odlašanja sem se ob novoletnem srečanju s Tonetom Škarjo na hitro odločil, da grem z njim v Nepal. Priznam, dolga leta me je nagovarjal, naj se že vendar odločim, ker leta tečejo obema in bo z vsakim novim letom težje sprejeti odločitev za tako potovanje. Pot prvič ni tako preprosta, saj višina zahteva svoj davek, poleg tega pa moraš imeti tudi nekaj kondicije ter predvsem »v glavi urejeno«, da si sposoben za takšen dosežek.

Takoj po novem letu mi je Tone Škarja sporočil, da bo Planinska zveza Slovenije organizirala dve odpravi, in sicer eno v aprilu, drugo pa jeseni, v času, primernem za treking na tem območju. Odločil sem se, da se odpravi pridruživ aprila, predvsem zato, ker se, tako kot pri nas spomladi, tudi v Nepal marca in aprila vračajo ptice s prezimovališč in bi bilo v tem pogledu zame to bolj zanimivo, predvsem zaradi njihovega petja in oglašanja. Poleg tega je v tistem času ptice lažje odkriti in seveda tudi fotografirati.

Sredi marca sem bil skupaj z drugimi udeleženci predvidene odprave povabljen na skupni sestanek v prostore Planinske zveze Slovenije. Na tem sestanku sem spoznal vse udeležence, »stare mačke« himalajskega alpinizma, kar mi je bilo še v posebno čast, saj sem lahko z njimi obujal spomin na 30. obletnico prvega vzpona na Mt. Everest.

Na pot – prihod v Katmandu

Po prihodu v Katmandu smo se nastanili v hotelu Thorong, ki je za slovenske alpiniste že vrsto let rezerviran kraj. Samo mesto je tipično za ta del sveta, precej gosto naseljeno, umazano s kupi smeti in potepušskimi psi, ki jih srečaš na vsakem kora-

ku. Polno je majhnih trgovin in prodajaln hrane, ki se jim je najbolje izogniti, če hočeš ostati zdrav. Za prevoz po mestu je najboljšo, da najameš taksi, ki je zelo poceni, posebno če greš na drugi konec mesta. Na bližnje ogledne znamenitosti in okolice pa se je najbolje odpraviti peš, čeprav te na vsakem koraku nadlegujejo prodajalci spominkov. Tu si marsikaj lahko kupiš za majhen denar, še posebej alpinistično opremo, da ne jemlješ vse s seboj na letalo. V samem mestu sem opazoval dolgorepega krojačka (*Orthotomus sutorius*), domačo vrano (*Corvus splendens*), orientalsko srako (*Copsychus saularis*), perjaniškega bilbila (*Pycnonotus cafer*), črnega škarnika (*Milvus migrans*), kravjo čapljo (*Bubulcus ibis*) in nepalsko mestno lastovko (*Delichon nipalensis*). Po treh dneh spoznavanja nove dežele smo se odpravili na letališče za polet v Luklo.

Lukla

Polet v Luklo, najvišje letališče v Nepalju na 2840 metrih, je posebno zanimiv za navadne »smrtnike«. Poleteti je treba zgodaj zjutraj, saj pričnejo kasneje pihati vetrovi, nastanejo oblaki, in ker sta pristanek in let nasploh odvisna od pilota, so občutki med letom precej čudni. Pristajalna steza na

- 1: Sivolični kraljiček – (*Seicercus poliogenys*)
- 2: Beloglavi pogorelec (*Phoenicurus erythrogaster*)
- 3: Brkati ser (*Gypaetus barbatus*)
- 4: Vsakdanji pogled na množico ljudi v Katmanduju.
- 5: Mt. Everest, najvišja gora sveta, obsijana z večernim soncem.
- 6: Rdeča perunika (*Iris sp.*)
- 7: Himalajska skalna kokoš (*Tetraogallus himalayensis*)
- 8: Siničar (*Alcippe vinipectus*)
- 9: Modri pogorelec, samica (*Phoenicurus frontalis*)
- 10: Beloglavka (*Chaimarrornis leucocephalus*)

11

13

12

14

11: Himalajski jastreb (*Gyps himalayensis*)

12: Taščična pevka (*Prunella rubeculoides*)

13: Krvavi fazan (*Ithaginis cruentus*)

14: Za nekatere strah in trepet - letališče Lukla (2840 m).

letališču je dolga le približno 300 m, močno dvignjena in se konča v kamniti steni; skratka, »nepozaben« polet, s tem da se potem vračaš po isti poti. Marsikateri se poletu odreče in gre raje peš na sedemdnevno pot, dolgo za dobre pol ure z letalom. Našo prtljago (prasice) so prevzeli nosači in napotili smo se proti Monju, kjer smo potem prenočevali. Na poti skozi gozd rododendrona in magnolij sem naletel na smrdokavro (*Upupa epops*), goldovega medosesa (*Aethopyga gouldiae*) in na listnice *Phylloscopus*, ki sem jih nekaj tudi fotografiral, med njimi listno pevko (*P. affinis*), zeleno (*P. trochiloides*) ter mušjo listnico (*P. inornatus*).

Namche Bazar

Namche Bazar je zadnje mesto pred himalajskim pogorjem, kjer si spočiješ, dokupiš manjkajočo opremo in se predvsem navajaš na višino (aklimatizacija), ki tu dosega že 3440 m. Hiše so grajene iz kamna, ki ga zidarji ročno obdelajo in brez malte nakladajo skale drugo na drugo. Nekaj neverjetnega, kako jim uspe ročno obdelati pravokotne skale, da se natančno prilegajo druga drugi. To so pravi mojstri z neverjetno voljo, saj jim čas ni pomemben.

Tu se že občuti pomanjkanje kisika, posebno pri hoji, ki je od Monja do tod kar naporna. Zaradi navajanja na višino smo v Namche Bazarju ostali dva dni. Naslednji dan sem se s kolegom Pollakom povzpел na višino 3750 m. Na poti nazaj v mesto pozno popoldne, ko naju je že dohiteval mrak, sem zagledal himalajskega monala (*Lophophorus impejanus*), za Nepalce svetega ptiča. Resnično moram imeti srečo, da ga vidiš in fotografiraš. Po pripo-

vedovanju ga je mogoče videti samo zgodaj zjutraj in v večernih urah, ko se pride prehranjevat, sicer pa je zelo skrivnostna ptica.

Ob deroči reki Dudh Koshi Nadi sem slikal sivo pastirico (*Motacilla cinerea*), rjavega povodnega kosa (*Cinclus pallasi*) ter vodnega (*Rhyacornis fuliginosus*) in modrega pogorelčka (*Phoenicurus frontalis*). Vegetacijo sestavljajo po večini rododendron, smreka, himalajska breza, borovci in ciprese vse do višine 3800 m. Videl in fotografiral sem še indijsko šojo (*Coracias benghalensis*), šamo (*Copsychus malabaricus*) in rjavo coho (*Cochoa purpurea*).

Prenočili smo v Debocheju. Pred nočjo mi je uspelo fotografirati sivo repaljščico (*Saxicola ferrea*), krvavega fazana (*Ithaginis cruentus*), orientalsko grlico (*Streptopelia orientalis*), ognjenega kalina (*Haematospiza sipahi*), meniškca (*Parus ater*), sivoličnega (*Seicercus poliogenys*) in zlatookega kraljička (*S. burkii*) ter rdečetrebušno niltavo (*Niltava sundara*). Visoko na nebu je jadral rjavi jastreb (*Aegypius monachus*). Na poti sem večkrat opazil rjavega kalina (*Pyrrhula nipalensis*), liščka (*Carduelis carduelis*), ki je po trebuhu le nekoliko svetlejši od našega, drugače pa ima značilno rdečo obrazno masko in rumene peruti. Po vaseh do Namche Bazarja smo povsod videvali poljskega vrabca (*Passer montanus*).

Dingboche

Po dveh dneh hoje iz Namche Bazarja smo pripohali v Dingboche na višini 4410 m. Tu smo ostali dva dni, se navajali na višino, in sicer tako, da smo se povzpeli pod Ama Dablan na višino

15

17

16

18

4860 m. Tam me je preletel himalajski jastreb (*Gyps himalayensis*), v skalah je sedel snežni golob (*Columba leuconota*), po grmovju so sedele taščične pevke (*Prunella rubeculoides*), na poti nazaj pa je pod mano na višini 4600 m letel brkati ser (*Gypaetus barbatus*). Ko sem prečkal reko Imja Hkoja, sem na skali v vodi zagledal še beloglavko (*Chaimarrornis leucocephalus*). Nekako do te višine so bile stalno in dokaj pogoste v preletu kljunate vrane (*Corvus macrorhynchos*), ki rade stikajo za čim užitnim vse do hiš in jih ljudje hranijo z ostanke hrane.

Lobuche

Leži na planoti 4910 m z zelo nizko in redko vegetacijo. Tu in tam sem naletel na taščino pevko, škrlatca (*Carpodacus erythrinus*) in planinskega črnoglavega ščinkavca (*Leucosticte brandti*).

Gorak shep

Ko smo prečili prehod Thokla (Dughla) na višini 4830 m, se je desno od nas pričel ledenik Khumbu, ki poteka vse do višine 5900 m in na katerem je tudi bazni tabor Everest. V njem se pričnejo priprave in vzponi na najvišjo goro sveta. Iz Lubocheja do Gorak Shepa je sledila težka hoja po skalah in kamenju, višina pa je naredila hojo še težjo. Še dobro, da smo srečevali velike škrlatce (*Carpodacus rubicilloides*) in himalajske skalne kokoši (*Tetraogallus himalayensis*) in sem se med fotografiranjem mimogrede spočil in nadihal zraka za lažje nadaljevanje poti. V tem pogledu človeku ptice omogočijo nenadejan počitek, seveda če si

se namenil opazovat ptice in tudi vsa druga živa bitja, ki jih imaš priložnost tam videti. Večina pohodnikov tega ne opazi in si ogleduje predvsem okoliške gore.

Pri vzponu na Kala Patthar (5550 m) sem slikal še beloglavega pogorelčka (*Phoenicurus erythrogaster*), kar je bil tudi višek, saj sem na tej višini najmanj pričakoval, da ga bom srečal. S Kala Pattharja se odpira enkratni pogled na Mt. Everest, Pumo Ri (7165 m) in Nuptse (7864 m). Naslednjega dne sem najvišjo goro sveta zgodaj v jutranjih urah opazoval tudi iz Gorak Shepa. Na poti proti baznemu taboru Everest na 5364 metrih nisem videl nobene ptice, hodil pa sem po ledeniku Khumbu, ki je pokrit s kamenjem in gruščem. Hoja je bila težka in ni se čuditi, da tam ni ptic, saj navsezadnje v ledu in kamenju najbrž ni hrane za preživetje.

Vsi narodni parki v Nepalju so zaščiteni in vsekar vredni ogleda. Med najbolj zanimivimi je Chitwan, ki je tudi rezervat za ptice in druge živali. Morda si mi ga bo v prihodnosti uspelo ogledati. Kroži namreč legenda, da se ponovno vrneš v Nepal, če srečaš monala, sveto ptico Nepalcev. Ni nujno, da na isti kraj, ampak vrneš se pa le. ●

15: Monal (*Lophophorus impejanus*), sveta ptica Nepalcev. Če jo vidiš, se ponovno vrneš v Nepal.

16: Siva repaljščica (*Saxicola ferrea*)

17: Plavščica (*Tarsiger cyanurus*)

18: Namche Bazar, zadnje mesto za počitek pred himalajskim pogorjem.

foto: vse Rudolf Tekavčič

DODATNI VIRI:

- Grimmett, R.; Inskipp, C.; Inskipp, T. (2000): Birds of Nepal <http://www.mammals-worldwide.info/nepal.htm>
- NEPA MAPS: Lukla to Everest Base Camp 1:50.000

1

2

Glavonožci // Bojan Marčeta

1: Navadni lignj (*Loligo vulgaris*) je najbolj poznana vrsta lignja pri nas in je v našem morju znatno številčnejši v hladnejšem delu leta.

foto: Borut Furlan / www.borutfurlan.com

2: Navadna sipa (*Sepia officinalis*) se pred plenilci, ali ko preži na plen, skriva med alge. Da je še bolj neopazna, se barva njene kože prilagodi okolici.

foto: Bojan Marčeta

Glavonožci so s svojo pojavo in vedenjem že od nekdaj burili domišljijo ljudi. Nastajali so miti in legende o orjaških hobotnicah. Tako je v 16. stoletju švedski škof Olaus Magnus prvič omenil »kraken«, kot nordijci pravijo hobotnici. Po tistem je domišljija mornarjev in tedanjih naravoslovcev skovala različne zgodbe o orjaških hobotnicah. Bile naj bi tako velike, da so lovke ovile okrog jamborov, nato pa prevrnile ladje. Danes te nevarnosti ni več, saj je največja znana hobotnica veliko premajhna, da bi potopila čoln, kaj šele ladjo. Tudi okrog orjaških lignjev so se spletale različne zgodbe. Ti orjaki nastopajo celo v romanu Dvajset tisoč milj pod morjem francoskega pisca Julesa Verna.

Glavonožci se niso pojavljali le v mitih in legendah. Upodobitve hobotnic na območju Sredozemlja segajo v bakreno dobo. Tudi stari Grki so pogosto upodabljali hobotnice na glinenih posodah. Današnji človek je prav tako tesno povezan z glavonožci. Znanstveniki jih preučujejo kot najbolj razvite nevretenčarje, povprečnemu človeku pa so bolj znani kulinarčno. Pri nas skoraj ni človeka, ki še ni slišal za ocvrte lignje. Človek tako zaključí prehranjevalni splet, ki se v morju začena z rastlinskim in živalskim planktonom, nadaljuje pa z večjimi nevretenčarji in ribami, ki postanejo plen glavonožcev.

Posebneži med nevretenčarji

Glavonožce (Cephalopoda) uvrščamo med mehkužce (Mollusca). Pojavili so se v kambriju, na začetku Zemljinega starega veka (paleozoika), pred približno 500 milijoni let. Razvili so se iz enolupinarjem (Monoplacophora) podobnih prednikov. Sledil je hiter razvoj skupine, ki je po številu vrst in številčnosti prevladovala v oceanih še v Zemljinem srednjem veku (mezozoiku). Prvotni glavonožci so zaradi zunanje lupine (hišice) spominjali na polže. Danes ima polžji hišici podobno lupino le še brodnik (*Nautilus pompilius*), medtem ko imajo preostali glavo-

nožci notranjo lupino ali pa so brez nje. Najbolj znana notranja lupina glavonožcev je sipina kost.

Grško ime Κεφαλόποδα in slovenski prevod glavonožci slikovito opiše žival, ki ji iz glave izraščajo »noge«. Te »noge« so v resnici lovke, ki so se v evoluciji razvile iz noge mehkužcev. Sipe in lignji imajo po deset lovk. Osem krajših lovk tvori venec okrog ust, dve lovki pa sta daljši, iztegljivi in uporabni predvsem za lov plena. Priseski so na krajših lovkah nameščeni po celotni dolžini, medtem ko so na daljših lovkah le na odebeljenih konceh. Hobotnice imajo po osem približno enako dolgih lovk. Na glavi zbuja pozornost še par velikih, v svetu nevretenčarjev najbolj razvitih oči. Za glavo se telo nadaljuje v plašč, pod katerim v plaščevi votlini ležijo notranji organi.

Na spodnji strani telesa sega iz plaščeve votline cev, skozi katero lahko glavonožci sunkovito iztisnejo vodo. Vodni curek ustvarja potisk, ki omogoča hitro gibanje glavonožcev. Tak reaktivni pogon pride še posebej do izraza, ko želi glavonožec zbežati pred plenilcem. Takrat se iz črnilne vrečke iztisne tudi črnilo, ki pomešano z vodo tvori črn oblak in še dodatno zmede zasledovalca. Sipe in lignji obvladajo tudi bolj umirjeno plavanje. Bočno na plašču imajo parne mišičaste odrastke - nekakšne plavuti. Valovanje plavuti omogoča počasnejše in bolj nadzorovano plavanje od tistega na reaktivni način. Tudi hobotnice obvladajo počasno in natančno premikanje, vendar morajo biti v stiku s podlago. Podlage se oprijemajo z lovkami in se tako plazijo.

Glavonožci so posebnost tudi glede spreminjanja barv. Obarvanost kože se lahko zelo hitro spremeni, pri tem pa tako dobro posnema obarvanost okolja, da žival pred očmi zasledovalca »izgine«. Ta sposobnost je še posebno izrazita pri vrstah, ki živijo ob morskem dnu, na primer sipah in hobotnicah. Mehanizem hitrega barvnega prilagajanja se skriva v širjenju in krčenju kromatofor, celic, ki vsebujejo barvilo. Z barv-

no prilagoditvijo okolju pa sipe in hobotnice še niso izkoristile vseh možnosti. Tudi površino kože lahko preoblikujejo včasne izrastke, ki jim pomagajo prikriti telesni obris.

Med glavonožci so tako pritlikavci, ki dosegajo le centimetrске velikosti, kakor tudi orjaki. Največje hobotnice pripadajo vrstama *Haliphron atlanticus* in *Enteroctopus dofleini*, katerih masa presega 70 kilogramov. Znatno večji od hobotnic so nekateri lignji. Po doslej znanih podatkih je največji lignj vrste *Mesonychoteuthis hamiltoni*, katerega maso ocenjujejo na 495 kilogramov, celotno dolžino pa na 14 metrov. Tudi lignji iz rodu *Architeuthis* dosegajo podobne velikosti. Podatki o velelignjih temeljijo predvsem na najdbah njihovih trupel ali le telesnih delov, zaradi česar njihove velikosti zgolj ocenjujejo.

Kljub raznolikosti in velikemu številu vrst glavonožci niso nikoli naselili celinskih voda. Danes živi približno 800 vrst glavonožcev, ki jih razvrščajo v sedem redov. Razširjeni so v vseh svetovnih morjih, od obal do največjih globin. Število vrst je največje ob ekvatorju, proti poloma pa se zmanjšuje. V našem morju živijo predstavniki štirih redov, zastopanih z devetimi vrstami.

Glavonožci našega morja

Iz reda sip (Sepiida) živijo v našem morju tri vrste. Najpogostejša je navadna sipa (*Sepia officinalis*), ki jo lahko opazujemo tudi v obalnih plitvinah. Sipe se obali približajo predvsem spomladi. Takrat samica in samec počasi plavata ali mirujeta tik nad morskim dnom. Seveda je njihovo približevanje bregu povezano z razmnoževanjem. Za parčki sip ostanejo na podlagi ali alge pritrjeni črni grozdi 8 do 10 milimetrov velikih jajčec. Naši ribiči jih s pridenimi vlečnimi mrežami lovijo vse leto, vendar pa so ulovi najobilnejši jeseni. Drugi dve vrsti, ki pa ju v našem morju redkeje srečamo, sta mala sipa (*S. elegans*) in bodičasta sipa (*S. orbignyana*). Mala sipa je od navadne sipe vitkejša in ima znatno ožjo kost. Zlahka ločimo tudi bodičasto sipo, katere kost ima na zadnjem delu trnast odrastek.

Red sipic (Sepiolida) je pri nas zastopan z majhno sipico, ki naj bi pripadala vrsti (*Sepiola rondeleti*). Na prvi pogled je podobna sipi, vendar nima kosti. Od sipe se loči tudi po polkrožnih plavutih. Samica zraste do 60 mm (dolžina plašča), samec pa je manjši.

Pri nas živijo tri vrste iz redu lignjev (Teuthida). Najbolj poznan je navadni lignj (*Loligo vulgaris*). Naše morje naseljuje vse leto, vendar je v hladnejšem delu leta znatno številčnejši. Takrat v morju prevladujejo večji osebk, ki se hranijo predvsem z velikim gavunom (*Atherina hepsetus*). Ker se pariyo predvsem nad muljastim dnom, izkoristijo sleherno trdno podlago za pritrjanje belih grozdov z jajčeci. Pritlikavega lignja (*Alloteuthis media*) laiki pogosto zamenjujejo z mladimi navadnimi lignji. Njegov plašč je v zadnjem delu stožčasto podaljšan in tvori nekakšno konico. Kljub svoji majhnosti, saj zraste le kakšnih 10 centimetrov, velja med sladokusci za pravo poslastico. Kratkoplavuti lignj (*Illex coindetii*) je naša tretja vrsta, ki se pri nas pojavlja posamično, predvsem v toplern obdobju. Osmerolovkarji, red Octopoda, so pri nas zastopani z dvema vrstama. Najpogostejša in gospodarsko najpomembnejša je moškata hobotnica (*Eledone moschata*), ki je prebivalka muljastega morskega dna. Podobno kot pri drugih glavonožcih je njeno življenje kratko. Po razmnoževanju konec poletja in jeseni moškata hobotnica poginejo. Njihovi potomci hitro rastejo in poleti postanejo plen ribičev. Navadna hobotnica (*Octopus vulgaris*) je pri nas znatno redkejša od moškata hobotnice. Za življenje potrebuje primerno skalnato dno, ki ga ob naši obali ni v obilju.

Glavonožci našega človeka niso navdihnili do te mere, da bi skovali kakšen mit o njih. Tudi naši raziskovalci so se jim na široko ognili. Edini, ki jim pri nas glavonožci nekaj pomenijo, so ribiči. Športni ribiči izkoriščajo plenilski nagon sip in lignjev ter jim nastavljajo imitacije rakcev ali rib. Moškata hobotnica, sipa in lignj so pomemben del ulova komercialnih ribičev. Ko so ujeti, v agoniji praznijo črnilne vrečke in kmalu je na ribiški ladji vse črno. »Črnilo«, kakor jim pravijo ribiči, naposled povsem nemitološko konča na krožnikih. ●

3, 4: Navadno hobotnico (*Octopus vulgaris*) (foto 3) brez težav ločimo od moškata hobotnice (*Eledone moschata*) (foto 4) po dveh nizih priseskov na lovkah.

foto: 3: Joachim S. Müller, 4: Borut Furlan / www.borutfurlan.com

1

Vrtni strnad

// Primož Kmecl

Vrtni strnad (*Emberiza hortulana*) spada med naše najredkejše in najmanj številčne gnezdilke. Najdemo ga le še na Krasu. Včasih pa vendarle ni bilo tako; kot vse kaže, je vsaj v Sloveniji glavni razlog pretirano zaraščanje nekoč obsežnih primerljivih habitatov za to vrsto. V zadnjih letih se število pojočih samcev vrtnega strnada v Sloveniji giblje okoli 50.

Z vrtnim strnadom sem se prvič srečal zdaj že kar malo daljnega leta 1993. Takrat, v še nekoliko pubertetnih letih slovenske ornitologije, sem bil trdno prepričan, da pri nas nekje gnezdi španski kupčar, samo najti ga je še treba. Tako me je pot zanesla na različne primorske konce, tistega dne na pot med Gradinom in Abitanti.

V svoji raziskovalni vni sem se seveda adrenalinsko razveselil meni neznane ptice, ki je zvonko prepevala na telefonski žici. Priročnik (pri čemer moram pripomniti, da sem v tistih letih uporabljal zdaj že starega, a tedaj novega »Jonssona«) mi je hitro in nedvoumno pomagal do zaključka, da opazujem vrtnega strnada.

Šele mnogo let kasneje, ko mi je to povedal Igor Brajnik, sem se zavedel, da sem opazoval morda zadnjega pojočega samca pod Kraškim robom. Upad populacije te vrste je bil namreč v zadnjih nekaj desetletjih silovit. Vrtni strnad je bil včasih, še ne tako davno, razširjen po vsej jugozahodni Sloveniji, na Goriškem je bil denimo, po besedah Jurija Mikuletiča, pogosta in običajna ptica. Težko je reči, kakšni so razlogi za ta upad, v Sloveniji je to morda zaraščanje njegovih habitatov, morda pa tudi dezertifikacija njegovih podsaharskih prezimovališč. Zanimivo je, da je bil zlom populacije zabeležen tudi v srednji in severni Evropi, kjer vrtni strnad naseljuje kmetijsko krajino, upad pa je tam domnevno posledica intenzifikacije kmetijstva. Vrsta je za ljudi privlačna tudi na bolj sprevržene načine – še danes lahko na internetu najdete recepte za pašteto iz vrtnih strnadov, živa pa je tudi kriminalna praksa trgovine z njegovimi jajci in mladiči.

Drugič sem se petja vrtnega strnada veselil leta 2002, ko smo se z Andrejem in Jernejem Figljem lotili popisa planote pod Goličem. Tam smo se tudi naučili, da popolnoma odprto travnišče ni zanj. Najraje ima rahlo nagnjeno zgodnje zaraščajoče se južno pobočje, poraslo z osamljenimi drevesi, ki mu zagotavljajo pevska mesta. Še posebno mu godi kraško pogorišče. Nenavadno je, da po literaturi sodi med redke vrste,

ki se lahko prehranjujejo tudi precej daleč od gnezdišča. Dobro se spomnim, da je bilo takrat pod Goličem vrtnih strnadov še veliko; dandanes tam najdemo še komaj kakšnega. Mimogrede, tisti popis je bil prav nekaj posebnega, z zvočno in vizualno kuliso, ki ji ni para daleč naokoli. K sreči je energetski moloh vsaj začasno nehal stegovati prste po tem rajju, čeprav so se njegovi odposlanci že vozili po nežni kraški trati, ki so jo označili s po mojem mnenju natančnim, a nekoliko grobim izrazom »vukojebina«.

Odkar na DOPPS vsako leto preštejemo bolj ali manj vse vrtno strnade, ki jih še imamo v Sloveniji, je številka približno stabilna in se giblje okoli 50. Ta pa še ne pomeni dejanskega števila parov oziroma gnezd, saj kot približek štejemo pojoče samce. Ti tvorijo na preostalih gnezdiščih ohlapne pevske skupine, vendar ni jasno, koliko izmed teh samčkov je dejansko sparnjenih. Pri tako fragmentiranih gnezdiščih lahko nastopi tudi problem porušenega številčnega razmerja med spoloma, saj se speljani mladiči različnega spola klatijo različno daleč (samice ponavadi dlje), posledica pa je večje število samcev na gnezdišču.

Tretjič (in od tedaj me spremlja vsako leto) sem se z vrtnim strnadom srečal kot na novo angažirani in ustrezno zeleni ornitolog v pisarni DOPPS v okviru projekta Natura Primorske. Naloga je bila jasna: podrobneje raziskati njegove habitatne zahteve. V letu 2006 smo nato s kolegi znova prečesali ves Kras, popisali tudi nekaj deset naključnih točk in opisali njegov habitat še z nekoliko bolj znanstvenimi besedami. Prav na eni izmed naključnih točk smo odkrili še eno, dotlej neznano subpopulacijo na Krasu. Takrat smo se morda prvič zavedeli, da gledamo enega izmed naj-

redkejših gnezdilcev Slovenije. Primernih habitatov na Krasu je le še malo, morda pa bo na to blagodejno vplival novi razcvet živinoreje, ki je nekoliko zavrla zaraščanje nekoč v celoti gole dežele. Če pa hipoteza o globalnem segrevanju drži, je to še eden izmed faktorjev, ki bodo vplivali na razširjenost vrtnega strnada v Sloveniji; v najboljšem scenariju lahko pričakujemo ponovno kolonizacijo celinske Slovenije. ●

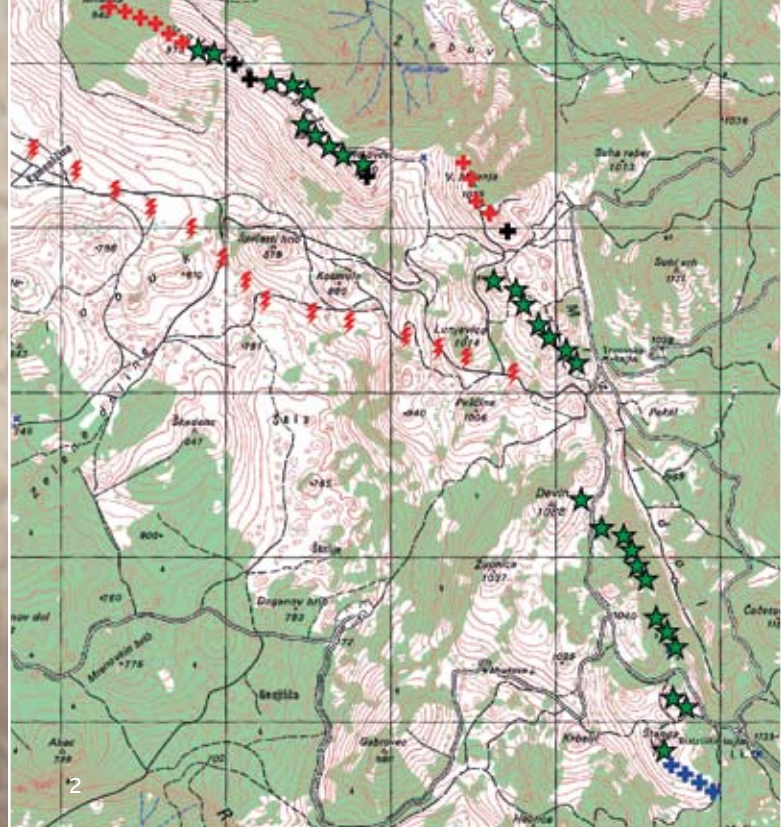
1: Kljub imenu vrtni strnad ni ptica, ki bi jo videvali po naših vrtovih.
foto: Ricardo Rodriguez

2: Tipični habitat vrtnega strnada – zaraščajoče južno pobočje z osamljenimi drevesi, ki mu zagotavljajo pevska mesta.
foto: Jernej Figelj

3: Eden zadnjih (če ne celo zadnji) gnezdečih vrtnih strnadov na Ležeškem gabrku.
foto: Borut Rubinič

LITERATURA:

- FONDERFLICK, F., THÉVENOT, M., GUILLAUME, C.-P. (2005): Habitat of the Ortolan bunting *Emberiza hortulana* on a causee in Southern France. - *Vie et Milieu* 55: 109-120.
- GEISTER, I. (1992): Ortolan Bunting (*Emberiza hortulana*) in Slovenia. V: Steiner, H.M. (ed.): 1st Ortolan-Symposium, pp. 111-114. - Inst. Zool. Univ. Bodenkultur, Wien.
- GEISTER, I. (1995): Ornitološki atlas Slovenije.- DZS, Ljubljana.
- DALE, S. (2005): Female-biased dispersal, low female recruitment, unpaired males and the extinction of small and isolated bird populations. - *Oikos* 92: 344-356.
- HUNTLEY, B., GREEN, R.E., COLLINGHAM, Y.C. & WILLIS, S.G. (2007): A climatic atlas of European breeding birds. - Lynx Edicions, Barcelona.
- DEGROOT, M., KMECL, P., FIGELJ, A., FIGELJ, J., MIHELČ, T. & RUBINIČ, B. (2010): Multi-scale habitat association of the ortolan bunting *Emberiza hortulana* in a sub-mediterranean area in Slovenia. - *Ardeola* 57 (1): 55-68. (v tisku)

Tomaž Petrovič, dobitnik letošnje nagrade AVIANA // pogovarjala se je Marjana Ahačič

1: Tomaž Petrovič, dobitnik letošnje nagrade AVIANA, ki jo DOPPS podeljuje za posebne dosežke v naravovarstvu. foto: Gorazd Kavčič

2: Na zemljevidu so označena načrtovana mesta vetrnic; tiste, ki so označene z zelenimi zvezdicami, so dobila gradbeno dovoljenje.

Odvetnik Tomaž Petrovič je letošnjo nagrado AVIANA, priznanje, ki ga DOPPS podeljuje nečlanom društva za posebne dosežke v naravovarstvu, dobil za svojo predano in strokovno pomoč društvu med prizadevanjem, da Volovjo reber ubrani pred poskusom umestitve vetrne elektrarne. Z delom za DOPPS se je začel ukvarjati pred šestimi leti, ko je Ministrstvo za okolje in prostor območje Volovje reber izrezalo iz območij Natura 2000. Sestavil je zajetno uvodno pritožbo na ustavno sodišče ter v naslednjih šestih letih skupaj z zaposlenimi v društvu še na desetine vlog, pritožb, tožb, urgenc in drugih dokumentov, je zapisano v obrazložitvi Aviane. Tomaž Petrovič je po rodu s Ptujja, po »službeni dolžnosti« Ljubljančan, z družino pa že nekaj let živi v idiličnih Ratečah na Gorenjskem.

Kje v zapletenem klobčiču postopkov je trenutno »primer Volovja reber«?

»Dve leti je, odkar smo dosegli obnovo postopka za izdajo okoljevarstvenega soglasja. Decembra lani je na Agenciji RS za okolje (ARSO) potekala javna obravnava, na kateri naj bi stranke vpričo organa, ki vodi postopek, torej ARSO, povedale svoja stališča in izmenjale argumente. Žal se je zgodilo drugače, kot smo si predstavljali: DOPPS je prišel z ekipo desetih ljudi in dokumenti, ki so podpirali naše argumente. Na drugi strani so bili le predstavnik investitorja, odvetnik in eden izmed avtorjev spornega dokumenta o presoji vplivov na okolje, ki pa ni strokovnjak s področja ptic. Tako je bila komunikacija bolj ali manj enosmerna: mi

smo predstavili svoje argumente, nato pa je upravni organ postavil roke za pisne odgovore. Po naši oceni je zadeva zdaj tako daleč, da se na ARSO piše končna odločba. V katero smer bo šla, ne ve niti čarovnica, a smo prepričani, da mora biti ob upoštevanju v postopku predložene dokumentacije in argumentov okoljevarstveno soglasje v celoti zavrnjeno.«

Recimo, da soglasje zavrnejo. Kaj se bo zgodilo potem?

»Sledi pritožba na Ministrstvo, pa tožba na Upravno sodišče ... No, potem ko se Ministrstvo za okolje odloči, zadeva postane dokončna in investitor bi teoretično lahko nadaljeval s postavitvijo vetrne elektrarne še pred pravnomočnostjo, vendar razumemo, da pred pravnomočnostjo odločbe v tem primeru tega ne bi začel.«

Koliko časa se torej postopki še lahko vlečejo?

»Neomejeno dolgo. Odločitvi ARSO bo prav gotovo sledila pritožba na Ministrstvo za okolje. Vprašanje je le, kdo jo bo moral spisati. Mi bomo prav gotovo šli do konca, verjetno pa tudi investitor. Pritisk z njihove strani je bil že od začetka zelo močan in, vsaj tako se zdi, podkrepjen s političnimi povezavami in podpori projektu. Vseh teh šest let, kar se zadeva vleče, niso bili pripravljeni resneje odstopiti od svoje osnovne ideje, niti takrat, ko jim je DOPPS, celo prek Ministrstva za okolje in prostor, ponujal strokovno pomoč pri iskanju nadomestne lokacije, ki bi bila za oboje sprejemljiva.«

SODBA
V IMENU LJUDSTVA

Upravno sodišče Republike Slovenije v Ljubljani je v senatu pod predsedstvom vrhovnega sodnika svetnika Janeza Breznika, ob sodelovanju višjih sodnikov Petra Goloba in Brigite Domjan Pavlin kot članov senata ter sodne strojelepiske Karmen Luštrek kot zapisničarice, v upravnem sporu, ki ga je sprožila tožeča stranka Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, DOPPS – BirdLife Slovenija, Tržaška 2, Ljubljana, ki jo zastopa odvetnik Tomaž Petrovič iz Ljubljane, zoper toženo stranko Ministrstvo za okolje in prostor RS, Dunajska 48, Ljubljana, zaradi okoljevarstvenega soglasja – položaja stranke v postopku, o tožbi tožeče stranke zoper odločbo tožene stranke št. 35402-2/2006 z dne 13. 1. 2006, na nejavni seji dne 29. 6. 2006

odločilo:

Tožbi se ugodi. Odločba Ministrstva za okolje in prostor RS št. 35402-2/2006 z dne 13. 1. 2006 se odpravi in zadeva vrne toženi stranki v ponoven postopek.

Obrazložitev:

Z izpodbijano odločbo je tožena stranka zavrnila pritožbo tožeče stranke zoper sklep Agencije Republike Slovenije za okolje, št. 35402-114/2004 z dne 4. 11. 2005, s katerim upravni organ prve stopnje tožeci stranki ni priznal lastnosti stranke v postopku izdaje okoljevarstvenega soglasja za poseg: gradnjo vetrne elektrarne in povezovalnega daljnovođa na območju Volovja reber nad Ilirsko

Kako ste se pravzaprav kot pravnik, daleč stran od naravoslovja, našli z DOPPS in Volovjo rebrijo?

»Nič nenavadnega ni bilo: sem študent podiplomskega študija varstva naravne dediščine na Biotehniški fakulteti, kjer je študiral tudi Tomaž Jančar. Glede na to, da gre bolj za naravoslovno usmerjen študij, sem tam edini pravnik, čeprav je namen tega študija prav povezovanje različnih področij. Profesor Anko pozorno izbira študente tako, da k študiju pritegne ljudi z različnih področij. Torej, že pred Volovjo rebrijo sem s pravnega vidika vodil nekatere naravovarstvene aktivnosti, zato je tudi Tomaž Jančar izvedel zame. Poklical me je in vprašal, ali sem pripravljen pomagati. Spomnim se, kako sva se prvič srečala v pisarni DOPPS, polna nezaupanja drug do drugega ... Zavedal sem se, da gre za velik projekt, za katerega je bilo že na začetku jasno, da bo vanj treba vložiti ogromno energije in časa.«

Ste torej slutili, do kakšnih razsežnosti se bo zadeva razvila?

»Kar klicala je po tem, kar se je zgodilo, predvsem zato, ker je bilo jasno, da sta se vanjo najmanj s spornimi odločitvami pri sprejemanju občinskih prostorskih dokumentov aktivno vključila tako lokalna kot državna politika. Več kot očitno je bilo, da gre za velike interese in da se bo zapletalo. Da bo investitor naredil vse, tudi in zlasti, da se argumenti DOPPS v postopku ne bi enakomerno slišali in da je projekt na Volovji rebri očitno razumel za vnaprej dogovorjen. Mislim pa, da je bilo glavno presenečenje na njihovi, ne na naši strani. Po moji oceni so prvič v Sloveniji nalleteli na tako močan odpor. Prepričani so bili, da bodo z društvom zlahka opravili, a zadeva se je, tudi zanje, z vsako nadaljnjo fazo zaostrovala. Videli so, da bodo morali prej ko slej »soočiti« argumente, ko bo DOPPS

dobil status stranke v postopku, ki pa jih seveda niso imeli. Ocenjujem, da je bilo ogromno narejenega tudi na medijskem bojišču in s tem povezano pokritostjo naših stališč in naporov. Če danes komu omeniš vetrno elektrarno, bo takoj pomislil na Volovjo reber. Kar mogoče ni dobro, saj navsezadnje DOPPS ni nikoli nasprotoval vetrnicam samim po sebi ...«

Kaj vas je za vstop v to zapleteno zgodbo prepričalo profesionalno in kaj kot človeka osebno?

»Zadeva me je kratko malo prepričala kot človeka, ki mu je narava blizu. Strokovno pa si mislim takole: ne glede na to, ali ta primer izgubimo ali dobimo, po njem stvari ne bodo več takšne, kot so bile doslej. Če se bo končalo ugodno za nas, toliko bolje, a v vsakem primeru verjamem, da smo pokazali, da investitor prek čisto vsega vendarle ne more in da dandanes obstajajo še druge prioritete kot le denar. Tako investitorji kot pristojni organi bodo morali to v prihodnje bolj skrbno upoštevati in presojati, ne pa, da zgolj zadostijo nekim formalnim zahtevam.«

Govorite o stvareh, ki so pri nas iz dneva v dan bolj aktualne. Kapitalski interesi skorajda ne poznajo meja. Se po izkušnji z Volovjo rebrijo ljudje obračajo na vas s podobnimi težavami?

»Seveda, posebej s področja gradbeništva je bilo kar nekaj zadev, pri katerih se obračajo name, pa v primerih umeščanja odlagališč odpadkov, ribolova, na primer. Eden manj znanih primerov pa se je zgodil še pred Volovjo rebrijo. Gre za smučišče Macesnovc v Ratečah. Tam so leta 2003 dejansko posekali 12 hektarov najboljšega gozda, ker se je investitorju z Nizozemske zdelo, da bi bilo tu lahko smučišče. Brez urejenega sistema zasneževanja, blizu Kranjske Gore, ki je tako ali tako pre nizko, da bi bila lahko dolgoročno

3: Naslovnica prelomne sodbe, s katero je upravno sodišče razsodilo, da DOPPS-u pripada položaj stranskega udeleženca v upravnem postopku presoje vplivov VE Volovja reber na okolje.

4: Vetrnica v Andaluziji v Španiji je bila usodna za beloglavega jastreba (*Gyps fulvus*).
foto: Jorge Garzon

5

6

5, 6: Zelenci, izvir Save Dolinke, kjer je nastal portret Tomaža Petroviča, so nedaleč stran od smučišča Macesnovec nad Ratečami (na sliki 6), kjer je nizozemski investitor kljub opozorilom, da smučišče ne bo zaživel, posekal 12 ha najboljšega gozda.
foto: 5: Gorazd Kavčič, 6: Anka Bulovec

uspešno kot smučišče ... Takrat smo šli na sodišče, a žal neuspešno. Gozd so posekali, zgodilo pa se je natančno tako, kot smo napovedovali: nad Ratečami je zapuščena poseka, o smučišču pa se resno ne govori več. Pri Volovji rebri je šlo vse skupaj še bolj na široko, kot vsak primer je tudi ta ponudil nekaj novega, na primer vključitev Računskega sodišča, ki smo ga pozvali, da presodi o tem, ali državno podjetje sploh lahko občini za vsak postavljen steber na Volovji rebri obljublja izplačilo neke rente, dalje vključitev obširne evropske teorije in prakse glede Nature 2000 itd. Tako pri Macesnovcu kot pri Volovji rebri se je izkazala problematičnost sistema presoj vplivov na okolje v Sloveniji. Slednjo namreč pri določenem podjetju naroči investitor in zanjo plača veliko denarja, kar v realnosti pomeni, da si do določene mere kupi mnenje, ki je potem podlaga za predmetni postopek pred pristojnimi organi, ki postopek vodijo in proti kateremu se je treba bojevati. Zadeva je – jasno – draga. Če namreč hočeš presoji nasprotovati z argumenti, moraš tudi sam imeti denar, da plačaš raziskave. K sreči je DOPPS kot organizacija strokovno zelo močan in ti argumenti spadajo v krog njegovega vrhunskega delovanja, pa tudi podpora znotraj stroke in v javnosti je bila v konkretnem primeru zelo široka. V drugih primerih se zadeva takrat, ko je treba dati nekaj tisoč ali celo nekaj deset tisoč evrov za študijo, za katero niti ni jasno, kaj bo na koncu pokazala, ustavi.«

Kako lahko društvo dobi določeno moč v takšnih postopkih? Kdaj lahko nastopa kot kompetenten partner?

»V fazi priprave prostorskih planov, ki jih pripravljajo občine. Ponavadi na žalost tako civilne skupine kot posamezniki to fazo velikokrat zamudijo ali prezrejo, v nadaljevanju pa se potem njihova možnost sodelo-

vanja in vplivanja vedno bolj zožuje. V tem smislu je imel DOPPS težave sodelovati v postopku izdaje okoljevarstvenega soglasja. Zakon je namreč dal možnost sodelovanja le investitorju, društvu pa ne, ker ni imelo statusa društva v javnem interesu po ravno sprejetem zakonu. Tega statusa takrat ni imel nihče. Je pa imel DOPPS status društva v javnem interesu po zakonu o ohranjanju narave. S hudimi pravnimi naporami – in mislim, da je bil to eden naših večjih uspehov – smo si status udeleženca v postopku izdaje okoljevarstvenega soglasja pred dvema letoma vendarle pridobili. Če nam to ne bi bilo uspelo, bi bila zadeva verjetno že zdavnaj končana.«

Se kdaj odpravite na Volovjo reber?

»O ja, seveda grem tja.«

Ste jo poznali, preden ste prevzeli primer?

»Če po pravici povem, prej nisem vedel za Volovjo reber. Ampak saj tudi domačin Tomaž Jagodnik, ki živi pod Volovjo rebrijo, pravi, da pred zgodbo z vetrnicami sploh ni vedel, kje živi. Šel sem na izlete, ki jih je organiziral DOPPS. Dober občutek je, ko prideš tja in veš, da si tudi sam nekaj naredil za to, da je tako, kot je. Že to je dovolj dobro plačilo za ves trud; ogromno dela je bilo vložene v to, kar smo doslej dosegli. Šlo je za pionirski poskus pravno preprečiti poseg, ki je škodljiv za naravo. Ob tem smo se vsi učili in se tudi ogromno naučili.«

Ptice že poznate?

»Ne, na tem področju pa nisem postal strokovnjak. Poznam jih toliko, kot jih pozna povprečen poznavalec, ki ima rad naravo.« ●

1

Martinci / napotki za določanje v naravi

// Luka Božič

V skupino ptic z imenom martinci uvrščamo deset predstavnikov rodu *Tringa*, od katerih je bilo v Sloveniji zabeleženih sedem vrst, šest pa se jih pri nas redno pojavlja. V ožje sorodstvo martinčev sodi tudi mali martinček (*Actitis hypoleucos*), ki sicer spada v drug rod (*Actitis*, mali martinček). Nekoliko širše sorodstvo martinčev sestavljajo vrste iz poddružine martinčev *Tringinae* (skupaj 30 vrst), ki je del največje družine skupine pobrežnikov, imenovane kljunači *Scolopacidae* (86 vrst), vendar bo v tokratnem prispevku govor le o martinčih v ožjem pomenu besede.

Martinčki so večinoma gnezdilci kontinentalnih, severnih delov zmernega podnebnega pasu, kjer izbirajo močvirja, barja in druge odprte, vlažne predele na območju borealnih gozdov in deloma tundre. Izjema je rdečenogi martinček (*Tringa totanus*), pri katerem del areala sega precej južneje od drugih vrst in pogosto gnezdi tudi na obalnih mokriščih, vključno s Sredozemljem. Rdečenogi martinček je tako hkrati edina vrsta martinčka, ki redno gnezdi tudi v Sloveniji, čeprav le v manjšem številu in le na treh ali štirih lokalitetah. Druge vrste se pri nas pojavljajo le v izvenzgnezditvenem obdobju, večinoma v času selitev.

Martinčki so, kot je to običajno pri večini pobrežnikov, izraziti selivci, ki zimo preživijo v podsaharski Afriki, v manjšem številu pa tudi na obalah Sredozemskega morja. Pri nas jih lahko na spomladanski selitvi opazujemo med sredino marca in sredino maja, na jesenski selitvi pa med koncem junija in koncem septembra, nekatere vrste v manjšem številu celo vse do konca oktobra ali sredine novembra. Edina vrsta, ki se v zimskem času redno pojavlja v notranjosti Slovenije in celo prezimuje na prodiščih nekaterih rek, je pikasti martinček (*T. ochropus*). Seveda niso vse vrste pri nas enako pogoste. Medtem ko prištevamo pikastega, močvirskega (*T. glareola*) in ze-

lenonovega (*T. nebularia*) martinčka med pogoste vrste, potrebujemo za opazovanje drugih vrst več sreče, ali pa se moramo odpraviti na eno izmed znanih območij rednega pojavljanja martinčev pri nas. Še zlasti to velja za jezerskega martinčka (*T. stagnatilis*), ki je najredkejši med vsemi vrstami martinčev z rednim pojavljanjem v Sloveniji.

In kje so pri nas najboljše območja za opazovanje martinčev? Pikasti martinček se v manjšem številu pojavlja v nižinah povsod po državi. Ustavlja se tudi na zelo majhnih vodnih telesih, kot so potoki, kanali in mlake. Podobno velja za močvirskega martinčka, ki pogosto oblikuje nekoliko večje jate (do nekaj deset osebkov) in se rad ustavlja na poplavljenih travnikih ter njivah. Druge vrste navadno potrebujejo nekoliko večja vodna telesa, kot so ribniki, jezera in obalna mokrišča. V večjem številu se pojavljajo zlasti tam, kjer so na voljo primerne blatne površine in plitvine za prehranjevanje. Med takšna območja prištevamo predvsem Sečoveljske soline, Škocjanski zatok, Cerkljansko jezero (zlasti spomladi), zažrevalnik Medvedce in bazene nekdanje tovarne sladkorja Ormož, v manjšem obsegu pa tudi nekatere druge lokalitete (npr. Ledavsko jezero, Rački ribniki, ribnik Vrbje, mlaki pri Hrašah ipd.).

Martinčki ne sodijo med najlažje skupine ptic za določanje v naravi, zlasti če nimamo z njimi nobenih predhodnih izkušenj. Pomembni znaki pri določanju so dolžina, ukrivljenost, debelina in barva kljuna, barva in dolžina nog, dolžina morebitne nadočasne proge, izrazitost, oblika ter dolžina prog na prsih in bokih, obarvanost zgornjega dela telesa (hrbet in peruti) in velikost (pomembno predvsem pri neposredni medsebojni primerjavi različnih vrst), v letu pa oblika morebitne svetle lise na spodnjem delu hrbtna, barva trtice in spodnje strani peruti ter beline v perutih. ●

1: Zelenonogi martinček spada med pogostejše vrste martinčev. Tako kot večino drugih vrst, ga lahko pri nas opazujemo predvsem na selitvi. foto: Borut Rubinič

Martinci

Ilustracije Jan Hošek

pikasti martinec (*Tringa ochropus*)
velikost: 20-24 cm

temna zgornja stran z majhnimi svetlimi pikami

noge ponavadi zelenkaste barve

nadočesna proga sega le do očesa

temne proge na prsih ostro ločene od belega trebuha

črni martinec (*Tringa erythropus*)
velikost: 29-33 cm

mladosten

rdeče noge (razen v popolnem poletnem perju, ko so črne)

odrasel poleti

izrazita nadočesna proga sega do očesa

dolg kljun z rdečim bazalnim delom (samo spodnji del kljuna)

odrasel pozimi

temna zgornja stran s posameznimi črnimi peresi v poletnem perju, svetlo siva v zimskem in juvenilnem perju

dolg, rahlo navzgor ukrivljen kljun

svetlejša zgornja stran z več in večjimi svetlimi pikami

dolge, sivo-zelene noge, ki v letu opazno presegajo rep

nadočesna proga izrazita, sega prek očesa

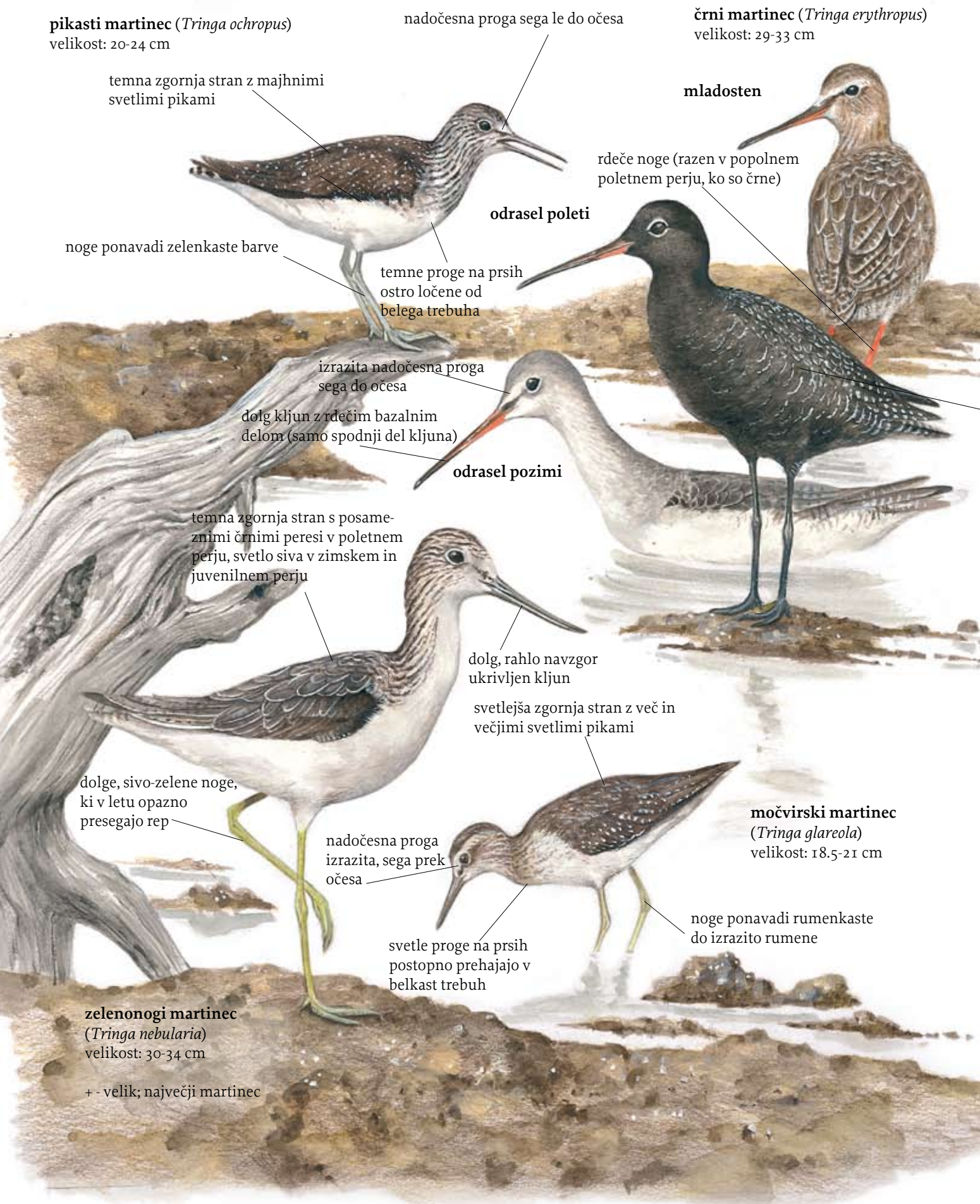
svetle proge na prsih postopno prehajajo v belkast trebuh

močvirski martinec (*Tringa glareola*)
velikost: 18,5-21 cm

noge ponavadi rumenkaste do izrazito rumene

zelenonogi martinec (*Tringa nebularia*)
velikost: 30-34 cm

+ - velik; največji martinec

pikasti martinec
temna spodnja stran
peruti

rdečenogi martinec
v letu progast rep ter bel spodnji del
hrbta in širok, bel zadnji rob peruti

**močvirski
martinec**
svetla spodnja
stran peruti

jezerski martinec
v letu progast rep ter bel spodnji del
hrbta ovalne oblike

zelenonogi martinec
v letu svetel rep ter bela trtica in bel
spodnji del hrbta, ki ima obliko narobe
obrnjene črke V

črni martinec
v letu progast rep ter bel spodnji del
hrbta ovalne oblike

v poletnem perju v celoti črn, v zimskem perju zelo
svetel belo-siv, v juvenilnem perju pretežno sivo-
rjav z izrazitimi prečnimi progami na celotnem
spodnjem delu telesa

srednje dolg kljun z rdečim
bazalnim delom (zgornji in
spodnji del kljuna)

rdečenogi martinec (*Tringa totanus*)
velikost: 24-27 cm

siva zgornja stran z značilnimi črnimi vzorci
na posameznih peresih v poletnem perju, zelo
svetlo siva v zimskem in juvenilnem perju

jezerski martinec
(*Tringa stagnatilis*)
velikost: 22-25 cm

veliko beline na
predelu med očesom
in bazo kljuna v
zimskem perju

vselej rdeče noge

+ - vitka postava, dolg tanek vrat

izrazito progast po
vratu, prsni in spodnjem
delu telesa, manj izra-
zite proge v podobnem
obsegu opazne tudi v
zimskem in juvenilnem
perju

zelo dolge, tanke sivo-zelene noge

izjemno tanek, dolg, raven kljun

Objavo ilustracij so omogočili: avtor ilustracij Jan Hošek,
ČSO (Česká společnost ornitologická) – češki partner
BirdLife International in Alena Klvaňová, urednica revije
Ptačí svět, za kar se jim iskreno zahvaljujemo.

Risbo Martinci si lahko ogledate tudi na spletni strani
revije Svet ptic.

Beloglavi jastreb (*Gyps fulvus*)

Sončni dnevi so idealni za opazovanje beloglavih jastrebov, zato sem se odpravil na Volovjo reber na obronkih Snežniške planote.

Jastrebov zaradi njihove velikosti ni bilo težko najti na nebu. Prek dneva so bodisi jadrali nad območjem bodisi posedali na tleh ali borih. Najlepše fotografije z večdnevnih opazovanj so seveda nastale takrat, ko je enega izmed njih premamila radovednost in se je kar sam odločil, da se mi približa.

Ko je pozno popoldne termika ponehala, so se jastrebi počasi ustalili in iskali svoje mesto za prenočitev. Kljub velikosti jih je bilo težko opaziti na drevesu, zato sem bil toliko bolj presenečen, ko sem za svojim hrbtom na boru opazil mladega jastreba, kako me opazuje.

Oprema: fotoaparati Nikon D300, Nikkor 300 mm/f4,0 objektiv + 1.7 (1.4) telekonverter, monopod

Alčš Jagodnik, Ilirska Bistrica

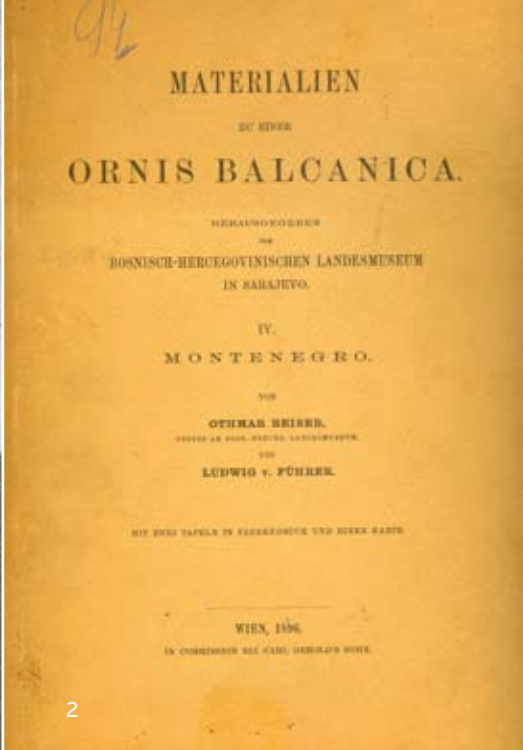

Slegur (*Monticola saxatilis*)
foto: Franc Jensterle

1

2

52-1

Nr.	Nr. der Sammlg.	Anzahl Stucke	Varietät	Stamm	Fundort	Krasser	Andere	Abbildung	Anmerkungen
1112	1	1			B. Saba, Zlaty	1/29			
1113	1	1			B. Agostin	1/29			
1114	1	1				1/29			
1115	1	1			B. na istinu k. Ljpa	1/29			
1116	1	1			B. Strel.	1/29			
1117	3	3				1/29			
1118	2	2				1/29			
1119	1	1			B. Saba, Zlaty	1/29			
1120	1	1			B. Saba, Zlaty	1/29			
1121	1	1			B. Saba, Zlaty	1/29			
1122	1	1			B. Saba, Zlaty	1/29			
1123	1	1			B. Saba, Zlaty	1/29			
1124	1	1			B. Saba, Zlaty	1/29			
1125	1	1			B. Saba, Zlaty	1/29			
1126	1	1			B. Saba, Zlaty	1/29			

3

Otmar Reiser

// Jakob Smole

1: Otmar Reiser, zadnji ornitolog svetovnega formata na Slovenskem.

2: Naslovnica četrtega dela *Ornis Balcanica*, v katerem je Otmar Reiser zbral podatke o pticah v Črni gori.

3: Stran iz originalnega kataloga študijske zbirke o preparatih ptic, ki jih je zbral Reiser.

Na slovenskih tleh je v preteklosti delovala vrsta velikih mož, ki so oblikovali slovensko, evropsko in celo svetovno mentalno pokrajino. V burnem 20. stoletju je bila pozornost usmerjena drugam, vezi med pokrajinami in narodi so se trgale in senca je pokrila tudi Otmarja Reiserja, zadnjega ornitologa svetovnega formata na Slovenskem.

Otmar Reiser se je rodil 21. decembra 1861 na Dunaju. Njegov oče je bil med letoma 1850 in 1861 župan Maribora; leta 1854 mu je bila zaupana priprava prenosa sedeža lavantinske škofije v Maribor. Temu dogodku, kjer je glavno vlogo sicer odigral Anton Martin Slomšek, se danes pripisuje velik pomen, saj naj bi prispeval h konsolidaciji Slovencev na tem prostoru. Dejstvo, da je svoj delež prispeval tudi župan Otmar Reiser starejši – Nemeč – pa postavlja to selitev tudi v regionalni okvir. Kako pomemben je bil ta za Reiserje, dokazuje njihova aktivnost na družbenem področju na območju Maribora (reforme bolnišnic, ustanovitev mariborske mestne hranilnice, ustanovitev požarne brambe...).

Otmar mlajši je srednjo šolo končal na Dunaju, kjer je leta 1882 maturiral in se vpisal na tamkajšnjo Kmetijsko-gozdarsko šolo. Diplomiral je leta 1886.

Ornitološko žilico je odkril že v srednji šoli, ko je svoj prosti čas preživljal na družinskem posestvu na obronkih Pohorja. Leta 1885 je postal urednik glasila Dunajskega ornitološkega društva, dve leti pozneje pa so ga povabili k sodelovanju pri organizaciji naravoslovnega oddelka Deželnega muzeja Bosne in Hercegovine. Tam je dobil položaj kustosa, in obdržal ga je vse do upokojitve. V tem času je prepotoval Balkanski polotok podolgem in počez ter ustvaril monumentalno delo *Ornis Balcanica*. Izšlo je v štirih zvezkih (Bosna in Hercegovina z deli Srbije in Dalmacije, Bolgarija, Grčija in grški otoki, Črna gora), ki je bilo desetletja najbolj zanesljiv in obsežen vir podatkov, tudi potopisnih. Mnoge ptice, ki jih je opazil, so v skladu z opazovalnimi metodami tistega časa končale v zbirki, ki je na koncu štela kakšnih 10.000 mehov in več tisoč jajc. Leta 1903 se je v udeležil ekspedicije Dunajske akademije znanosti in umetnosti v severovzhodno Brazilijo, kjer je opisal novo vrsto ptice, ki še nima slovenskega imena, znanstveno pa se glasi *Megaxenops parnaguae*.

V Sarajevu je, skupaj s sodelavci muzeja, razvijal institucijo. Narodni muzej Sarajeva je na njegov predlog in pobudo muzejskega društva postal središče muzejev Balkanskega polotoka. V okviru

4

5

tega so nastali načrti za muzejsko stavbo. Postavitve slednje je bila vrhunec in začetek konca hkrati. Svečana otvoritev je potekala 28. junija 1914 in uslužbenci muzeja so čakali na prestolonaslednika Franca Ferdinanda, ki je prihajal kot častni gost odpret razstavo. Dogodek se je sprevrgel v neposredni vzrok za začetek 1. svetovne vojne, po koncu katere je območje, kjer je Reiser deloval, pripadlo Jugoslaviji. Ali je dejstvo, da je bil Nmec, botrovalo njegovi upokojitvi leta 1919, ne vemo zagotovo, verjetno pa mu narodnost ni bila v prid; poziv za upokojitev je prišel iz Beograda. Po dobrih 30 letih službe in 87 znanstvenih delih, del katerih je objavil tudi v srbohrvaščini, se je Reiser umaknil na družinsko posestvo v Pekrah. V svoji starosti se je posvetil urejanju zoološke zbirke dunajskega prirodoslovnega muzeja, leta 1925 je izdal knjigo o pticah Maribora z okolico (Die Vögel von Marburg an der Drau), nato dal pobudo za ustanovitev ornitološkega observatorija v Ljubljani, urejal svoje podatke s preteklih potovanj in pripravljaj rokospis zadnjega dela Ornithologia Balcanica. Knjiga je izšla posthumno leta 1938, saj je Reiser leta 1936 umrl. Pred tem je doživel še zadnje veliko priznanje, saj mu je leta 1932 Univerza v Gradcu podelila častni doktorat (doctor honoris causae).

Po 2. svetovni vojni je družina Reiser zapustila Slovenijo, njegov lik pa je ostal desetletja v ozadju. Grob je skupaj s pokopališčem na mariborskih Studencih izginil v zgodnjih 90. letih, nagrobnik pa je nekdo poskusil prenesti na Reiserjevo posest, vendar je malo pod hišo obtičal na robu ceste. V novem tisočletju so se prebivalci Pekar spet spomnili

družine Reiser in Otmarju mlajšemu postavili spomenik.

V Sloveniji, Avstriji, Bosni in Srbiji je Reiser pustil neizbrisno sled v obliki preparatov in prispevkov. Iz njih lahko še danes črpamo uporabne podatke, marsikak zapis pa nas lahko pošteno zresni. Le kam so šle vse Reiserjeve zlatovranke, črnočeli sra-koperji in tenkokljuni škurhi? ●

4: *Megaxenops parnaguae*, vrsta ptice, ki še nima slovenskega imena in jo je Otmar Reiser prvič opisal na študijski ekskurziji v Brazilijo.
foto: Arthur Grosset

5: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine v Sarajevu – ena izmed zbirka na ornitološkem oddelku v muzeju je tudi zbirka ptic balkanskega polotoka Otmarja Reiserja, v kateri je približno deset tisoč primerkov.
foto: Dražen Kotrošan

RESTAVRACIJA

Unionški vrt

Zelena oaza v središču Ljubljane.

- ponudba **dnevnih kosil in à la carte** s posebnimi sezonskimi specialitetami
- obujanje ponudbe »**Unionških rož'ca**«, tradicionalnih jedi na žlico
- **sladke dobrote** s tradicijo stoletnih receptur

Odperto vsak dan od 9.00 do 23.00 ure, lokacija: center Ljubljane, vrt Grand hotela Union, vhod iz ploščadi Ajdovščina, tel.: 01 308 1907, e-mail: smrekarjev.hram@gh-union.si

Brezplačno parkiranje za goste restavracije v varovani garaži Grand hotela Union

Predstavitev novih članov Upravnega odbora 2010 – 2012

// pripravila Andrej Medved in Rudolf Tekavčič

Na letnem zboru članov Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, ki je potekal v petek 12. marca 2010, so bili potrjeni novi člani Upravnega odbora, in sicer Rudolf Tekavčič (predsednik), Damijan Denac (podpredsednik), Iztok Noč, Tanja Šumrada, Tatjana Čelik, Dare Šere, Peter Krečič, Cvetka Marhold (predstavnica sekcij) in Tomaž Mihelič (predstavnik zaposlenih). Med člani Upravnega odbora je že ob prvi seji zavladalo živahno ornitološko ozračje, ki naši organizaciji vliva moči za prihodnje izzive pri varstvu ptic in njihovih življenjskih prostorov. Na konstitutivni seji Upravnega odbora, ki je potekala 25. maja v Bohinju, so si člani zadali nalogo, da med seboj imenujejo skrbnike posameznih delovnih področij društva.

Rudolf Tekavčič, predsednik DOPPS: »Poleg zadolžitve po statutu društva, ki jih moram opraviti kot predsednik, se bom angažiral tudi v delovni skupini o razvojni viziji o prihodnosti naravnih rezervatov. Pri društveni periodiki Svet ptic in Acrocephalus bom pomagal zagotoviti del finančnih sredstev za lažje izhajanje (pridobivanje oglasov) in se predvsem posvetil promociji in delovanju društva v dnevnem časopisu in na televiziji.«

Dr. Damijan Denac, Nacionalni inštitut za biologijo: »Vselej sem deloval v dobro društva in varstva ptic in to držo nameravam ohraniti tudi v prihodnje. Moj cilj je takšno delovanje, ki krepi čvrstost društva in povezuje ljudi. Še bolj se nameravam angažirati na področju varstva rezervatov, predvsem zaradi odgovornosti, ki jo čutim do območja lagun nekdanje Tovarne sladkorja, ki so sedaj naše.«

Mag. Iztok Noč, Alpinum Hoteli, d.o.o.: »Iz lastnih dolgoletnih izkušenj na področju turizma, financ in organizacije vidim svojo vlogo predvsem na področju premoženjskega svetovanja. Ključna usmeritev na društvu bi morala biti v povečanju obsega lastništva nad nepremičninami, kjer vidim našo organizacijo kot vodilni inštrument pri ohranjanju najvrednejših koticov naše prelepe Slovenije, bodisi v zavarovanih območjih, naravnih rezervatih ali zgolj simboličnih delčkih narave.«

Dr. Tatjana Čelik, Slovenska akademija znanosti in umetnosti: »Kot strokovnjakinja za biotsko pestrost preučujem predvsem raznovrstnost metuljev, zato vidim svoje poslanstvo in potencial sodelovanja v varstveno ornitoloških temah. Tako ptice kot metulji so pomembni indikatorji stanja v okolju, zato jim gre še posebna pozornost, saj tako ohranjamo tudi najširšo biotsko pestrost Slove-

nije. Moje posebno zadovoljstvo sta pestrost vlažnih ekstenzivnih travnikov Ljubljanskega barja ter naš naravni rezervat Iški morost, ki mu bom z veseljem namenila več pozornosti.«

Dare Šere, Prirodoslovni muzej Slovenije: »Svojo vlogo vidim predvsem v periodiki, kjer želim v glavnem sodelovati pri izdajanju naše znanstvene revije Acrocephalus, ki ima že 30-letno tradicijo. Z veseljem se bom vključeval tudi v druge aktivnosti društva ter po svoji moči prispeval k širjenju našega osnovnega poslanstva.«

Tanja Šumrada, dijakinja: »Kot predsednica Mladinske sekcije DOPPS si že nekaj let prizadevam, da bi ornitologijo čim bolj približali mladim, na katerih stoji prihodnost našega društva. Svojo vlogo vidim predvsem v aktivni pripravi novih atraktivnih projektov za mlade, kjer bomo združevali izobraževanje, ozaveščanje in popularizacijo ornitologije ter posredno pridobivali tudi nove člane, ki so za društvo tako zelo pomembni.«

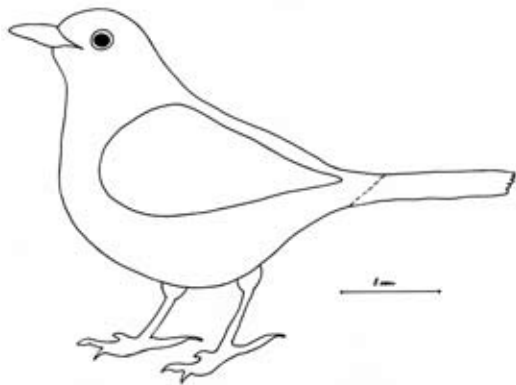
Cvetka Marhold, Inštitut za zdravstveno varstvo perutnine na Veterinarski fakulteti v Ljubljani: »Sem predstavnica regionalnih sekcij društva v Upravnem odboru in se zavedam odgovornosti, ki jo nosim v odnosu do naših članov po vsej Sloveniji. Prizadevam si predvsem za »aktivno« članstvo, kjer bom prek promocije novih atraktivnih programov poskušala ptice približati širšemu občinstvu ter izkoristila izjemen potencial, ki ga imajo nekateri člani pri širjenju našega poslanstva. Za te želim zagotoviti prilagojeno izobraževanje in usposabljanja, s čimer bomo članom ponudili možnost napredovanja.«

Tomaž Mihelič, DOPPS: »Sem predstavnik zaposlenih, tako da svojo vlogo vidim predvsem v zastopanju pisarne društva v Upravnem odboru. S svojim delom v Upravnem odboru želim pomagati pri uresničevanju osnovnega poslanstva društva, torej predvsem varstva ptic.«

Peter Krečič, Fructal, d.d.: »V DOPPS sta me pripeljali ljubezen do ptic in želja po njihovem raziskovanju ter boljšem poznavanju. Z leti, pridobljenim znanjem in terenskimi izkušnjami se je pridružila še naravovarstvena nota, skrb za ptice ter njihove habitate. Predvsem slednji so, kot vemo, ključnega pomena za obstoj in preživetje vrst, obenem pa tako ranljivi in mnogokrat ogroženi. In prav tu vidim svoje poslanstvo - da se po svojih močeh in znanju še aktivneje vključim v varovanje ptic in njihovega življenjskega prostora.« ●

Člani Upravnega odbora z leve proti desni - Tomaž Mihelič, Rudolf Tekavčič, Damijan Denac, Cvetka Marhold, Tanja Šumrada, Dare Šere, Tatjana Čelik in Iztok Noč (manjka Peter Krečič). foto: Andrej Medved

1

3

Zdaj smo na vrsti mi ... izdelajmo svojega kosa

// Alenka Bradač

Kos je prijazen črn ptič, ki ga že dvoletniki hitro opazijo, triletniki pa z veseljem pozorno opazujejo. Pri nas v vrtcu ga najpogosteje opazujemo na sprehodih skozi mestni park, ki ga ob robu obdaja gosto grmovje in tako daje tej ptici idealno zavetje. Skoraj vsega vajeni mestni kosi se ne ustrašijo kar tako in se le redko pustijo motiti med zimsko malico ali spomladanskim svežim prigrizkom, ki ga poiščejo na tleh. Tako ga lahko v miru opazujemo in najbrž tudi on nas. In če ga ni na tleh, nas opozori nase s svojim zvonkim petjem z bližnjega drevesa.

Da nas bo kos obiskal tudi doma, potrebujemo nekoliko spretnosti, ščepec dobre volje in še:

- prosojni papir (npr. klobučni papir),
- mehak svinčnik (najbolj primeren je trdote BB),
- karton svetle barve za šablono,
- škarje,
- barvni papir v črni, rjavi, rumeni barvi,

- črn flomaster,
- ½ risalnega lista za podlago,
- lepilo.

Obris kosa z vsemi podrobnostmi z mehkim svinčnikom prenesemo na prosojni papir. Nato papir z licem navzdol položimo na svetel karton in s svinčnikom ponovno povlečemo vse črte. S škarjami izrežemo posamezne dele in si tako naredimo šablone. Te položimo na barvni papir in jih obrišemo. Telo in rep naj bosta črna, noge in perut rjave, kljun in oko rumena.

Vse dele izrežemo. Starejši otroci naj izrisujejo in izrezujejo kar sami, mlajšim pa pomagamo. Za začetek premažemo telo kosa z lepilom in ga nalepimo na podlago in tako nadaljujemo, dokler nam ne zmanjka sestavin za kosa. Za piko na i narišemo s flomastrom v rumeno oko še veliko črno piko in naš ptič bo spregledal.

Starejši otroci bodo brez težav sestavili kosa sami, takšnega, kot je v resnici. Mlajši pa si bodo pri ustvarjanju privoščili več umetniške svobode. Na nas je, da jim jo pustimo. Pa veliko užitev! ●

1: Šablona kosa, ki jo s pomočjo prosojnega papirja prenesemo na karton.

2: Brina (3 leta) in Manica (3 leta) sestavljata svojega kosa.
foto: Alenka Bradač

3: Končni izdelek, ki ga je ustvarila Živa (3,5 let).

4: Kose, ki so jih umetniško ustvarili otroci iz skupine Črni mucki (Vrtec Ciciban, enota Pastirčki), je vzgojiteljica na vrvici postavila na ogled tudi drugim.
foto: Alenka Bradač

1

Črni kos v črnem bezgu ob Črnem potoku na sončen dan

// Alenka Bradač

1, 2: Tian (5 let)
in Lucija (5 let) sta
upodobila kosovo
družino na svoj
način.

V majhni vasici, kjer so ljudje prijazni in sodelujejo med seboj, radi živijo tudi ptički. Tako kot ljudje si radi poiščejo prijeten prostorček, kjer zložijo svoje peruti in si ustvarijo dom. Ni naključje, da sta si ob Črnem potoku, ki hiti skozi vas, v grmovju črnega bezga svoje gnezdo ustvarila kos in kosovka. Črna, seveda. No, pravzaprav je bilo tako, da je kos poiskal primerno mesto, kosovka pa je gnezdo zgradila. Vejice, bilke, korenine in mah je znosila v grm med veje in jih oblikovala v topel domek. Gnezdo je obložila z blatom in travnimi bilkami in ga tako pripravila za prihajajoči zarod. Tudi kos med tem časom ni sedel križem peruti na veji, ampak je z najvišjih vrhov dreves in slemena hiše označeval s svojo pesmijo, da si postavljata gnezdo

in da naj se drugi ptički odpravijo dalje, saj je ta prostor zaseden. Če bi pesem ne zadoščevala, sta bila kos in kosovka pripravljena braniti svoj dom tudi s kljunom in odgnati predrzneža s svojega ozemlja. A na srečo je bilo »gluhih« vsiljivcev malo. Ni minilo veliko dni in že so v gnezdu ležala štiri drobna zelenkasto modra jajčka s temnimi pegami. Kosovka je sedela na njih, jih grela in jedla žuželke in polže, ki ji jih je prinašal kos. Razmišljala je o slastnih češnjah z bližnjega vrta in o prijetnem sosedu, ki jih je vsako poletje rad delil z njima in njunimi mladiči. Dnevi so tekli, dež je padal, sonce je sušilo luže in nekega popoldneva je počila prva lupinica, nato še ena in glej ga no, na svet so prikukali štirje goliči. Brez perja in slepi so z lačnim kljunom zevali v svet. Za kosa in kosovko se je začelo obdobje intenzivne telovadbe – po hrano in domov, po hrano in domov, po hrano ... Še sreča, da sta si izbrala tako mesto za gnezdo. Že pod grmom je bilo na tleh najti veliko hrane. Pod listjem so se skrivali hrošči, stonoge in pajki, ki so brž izginili v lačne

trebuhe mladičev. Kosa sta s kljunom brskala med listjem, ga obračala in slastne zaloga je nosila v gnezdo. Deževniki z vrtov so bili prava poslastica, da o polžih, še posebej tistih brez hišic, ne govorimo. Njam! Počitek za vse je prišel na vrsto šele zvečer, ko je kos zapel uspavanko mladičem z vrha bližnjega drevesa. Nato je vse potihnilo, legla je noč. Mladiči so v varnem zavetju gnezda mirno počivali in nabirali moči za dan, ko bodo svoj dom zapustili in se odpravili v beli svet. Ne čisto takoj, saj prve dni še ne bodo znali leteti. Čepeli bodo na tleh in nizkih vejah grmovja, klicali mamo in očeta, da jim še nosita hrano, frfotali s perutmi in jih tako krepili. A kmalu po prvem poletu si bodo že sami iskali hrano in starša bosta lažje zadihala. Še nekaj dni jih bosta hranila, nato pa že razmišljala o novih jajčkih v gnezdu. Mladiči se bodo odpravili s kljunom za hrano, obirali sladke češnje, se kopali v lužah in na soncu, da bo njihovo perje bleščeče, peruti hitre in puh topel. Ne bo jim lahko, a kot pravijo ljudje, pogumnim pripada svet. ●

→ VABILO NA ORNITOLOŠKO ŠOLO ZA UČITELJE

Tema: Mladinske raziskovalne naloge iz ornitologije in urejanje pticam prijazne okolice šol

Urejanje pticam prijazne okolice šole je imeniten način, kako svet ptic in narave lahko približamo mladim, in hkrati način, kako otroke uvedemo v prvo raziskovalno delo na področju biologije. Na izobraževanju bomo predstavili načine motivacije mladih in vlogo mentorja pri raziskovalnem delu, izdelavo dobre raziskovalne naloge in več krajših predstavitev načinov raziskovanja v okolici šol s pomočjo krmilnic, urejanja šolskega vrta ipd. K prijavi vabimo vse zainteresirane učitelje razrednega, predmetnega in dopolnilnega pouka, mentorje mladinskih raziskovalnih nalog in naravoslovnih krožkov ter druge pedagoške delavce.

Izobraževanje bo potekalo **24. in 25. septembra 2010** v Ljubljani. Prvi dan bomo pripravili **teoretični del**, ki bo potekal popoldne, drugi dan pa bomo v **praktičnem delu** organizirali krajša metodološka predavanja in delavnico izdelave krmilnic in gnezdilnic.

Rok za prijavo je **15. september 2010**. Prijavnica in informacije o poteku bodo objavljene na spletni strani društva www.ptice.si. Število mest je omejeno.

Kotizacije ni!

Dodatne informacije lahko dobite na elektronskem naslovu eva.vukelic@dopps.si ali po telefonu 041/974 242 (Tanja Šumrada).

1

2

Koraki k prepoznavanju in določanju vrst ptic

// Iris Petrovič

1: Mladi ornitologi si pri določanju opazovane ptice pomagajo s teleskopom in priročnikom. foto: Iris Petrovič

2: Spletna stran interaktivnega določevalnega ključa KeyToNature, s katerim si lahko pomagamo pri določanju vrtnih ptic.

3: Slikovni določevalni ključ za rod sinic. priprava: Iris Petrovič

Za uporabo določevalnih ključev za ptice in njihovo izdelavo potrebujemo določeno znanje in spretnosti

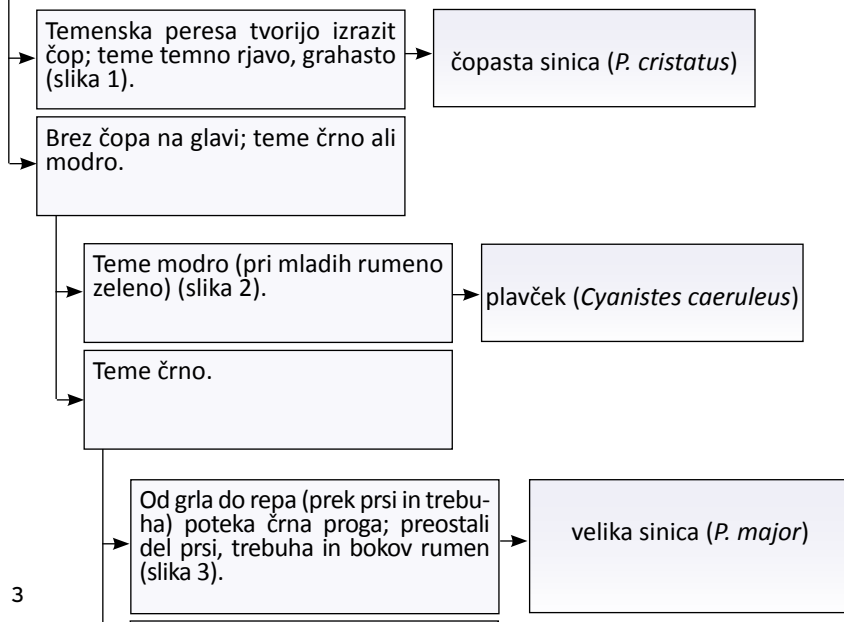
Določevalni ključi (DK) so knjižni (sedaj tudi že interaktivni) pripomočki za določanje vrst organizmov in so v uporabi že več sto let. Določanje poteka na podlagi značilnosti opazovanega osebk (najpogosteje njegovih morfoloških znakov) v naravi. Določanje vrst v DK temelji na zaporedju razhajanj. Kadar nam DK ponuja dve izključujoči se stanji neke značilnosti, govorimo o dvojevnatih (dihotomnih) ključih, kadar je ponujenih izključujočih se stanj neke značilnosti več, govorimo o politomnih ključih. DK so lahko izdelani v različnih oblikah (grafični, tekstovni, slikovni določevalni ključi). V zadnjem času se veliko uporabljajo tudi računalniško podprti interaktivni DK (npr. KeyToNature), ki so lahko uporabnejši od tiskanih, kadar vključujejo elemente, ki jih knjige težje predstavijo ali jih sploh ne morejo (zvok, videoposnetek ...).

Hierarhija DK pogosto, a ne vedno, temelji na sistematski klasifikaciji organizmov. Tako hierarhijo kot tudi obliko DK izbere avtor na podlagi več dejavnikov. Med najpomembnejšimi so namen DK (npr. preglednost množice podatkov in povezovanje v skupine glede na sorodnost; večanje prepoznavnosti vrst organizmov in morebitna problematika v povezavi z njimi; izvedba šolske naloge), število in raznolikost vrst organizmov, ki jih določamo, ter nivo znanja uporabnikov.

Kakšno znanje in katere spretnosti potrebujemo, da lahko vrstno določimo opazovano vrsto ptice v naravi?

Osnovno znanje, ki ga potrebujemo, je poznavanje diagnostičnih značilnosti ptic (perje, kljun), poznavanje telesne zgradbe ptic, lastnosti, v katerih se višje taksonomske kategorije (npr. družine, rodovi) razlikujejo druga od druge, značilnosti, po katerih lahko razločujemo neko vrsto ptice od druge ... Poznati moramo optično opremo, s katero si lahko pomagamo pri opazovanju (daljnogled, teleskop, fotoaparati), in način njene uporabe. Zatem moramo vedeti, s čim si lahko pomagamo pri določanju vrst ptic. V naših knjižnicah in knjigarnah imamo na voljo veliko v slovenščino prevedenih (npr. Ptiči Slovenije in Evrope) in tujih priročnikov (npr. Der Kosmos-Vogelführer) in tudi DK za ptiče (npr. Ključ za določanje vretenčarjev Slovenije), dostopni so tudi nekateri spletni priročniki (http://www.ptice.si/index.php?option=com_wines&Itemid=45) in DK za ptice (http://www.keytonature.eu/wiki/Ključ%20za_določanje_vrtnih_ptic). Poznati moramo osnovne principe, po katerih so zgrajeni priročniki in DK, njihovo vsebino in strukturo. Ker so za določitev opazovanega osebk v naravi najprimernejši morfološki znaki, so priročniki in DK izdelani na podlagi teh znakov. Interaktivni priročniki in interaktivni DK imajo določene prednosti pred tiskanimi, saj lahko vsebujejo zvok (s katerim predstavijo petje, oglašanje ali trkanje s kljunom, ki je vrstno specifično) ali videoposnetek (s katerim lahko na primer prikažejo poseben način vedenja določene vrste, ki je značilen zanjo).

Za določitev ptice potrebujemo kar nekaj spretnosti in veščin. Osnova je sposobnost usmerjenega in natančnega opazovanja, sposobnost upravljanja z dolo-

slika 1

slika 2

čenimi tehnologijami (daljnogled, teleskop, fotoapararat, diktafon), s priročniki za ptice in z določevalnimi ključi za ptice.

Kako se znanje in spretnosti za uporabo in izdelavo DK razvijajo po izbranih ciljnih in specialno didaktičnih priporočilih v učnih načrtih za devetletne osnovne šole v Sloveniji?

Učenci pričnejo biološke vsebine osvajati že v prvem triletju pri predmetu »Spoznavanje okolja«. Nadgrajujejo jih v 4. in 5. razredu pri predmetu »Naravoslovje in tehnika«, v 6. in 7. razredu pri predmetu »Naravoslovje« ter v 8. in 9. razredu pri predmetu »Biologija«. Hkrati z usvajanjem potrebnega znanja pridobivajo ustrezne spretnosti tudi za uporabo in izdelavo določevalnih ključev.

Učence od 1. do 4. razreda usmerjamo v opazovanje, določanje, primerjanje, razvrščanje ... organizmov po eni spremenljivki (npr. barva telesa), od 5. razreda naprej pa po eni ali dveh spremenljivkah (npr. barva telesa in oblika kljuna).

Če želimo, da so DK uporabniku prijazni, morajo biti prilagojeni nivoju njegovega znanja. Ker je na našem trgu takšnih DK malo, jih lahko izdelamo sami. Izdelajo jih lahko tudi učenci. Kako in kdaj se lotiti izdelave DK, bom poskušala prikazati v naslednji številki revije.

Dodatno gradivo na spletni strani revije Svet ptic:

- določevalni ključ za rod sinic
- podrobna predstavitev, kako se znanje in spretnosti za uporabo in izdelavo določevalnih ključev razvijajo po izbranih ciljnih in specialno didaktičnih priporočilih v učnih načrtih za devetletne osnovne šole v Sloveniji ●

VIRI:

- Brumen, M., Glažar, S., Logaj, V., Pufič, T., Verčkovnik, T., Zupan, A. (2002) UČNI načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Naravoslovje 7. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod RS za Slovenijo. Ljubljana.
 - Bruun, B., Delin, H., Svensson, L. (1991) Der Kosmos – Vogelführer. Stuttgart.
 - Ferbar, J., Vodopivec, I., Cvetrežnik, D., Glažar, S., Kralj, M., Novak, M., Hostnik, I., Velikonja, A. (2005) UČNI načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Naravoslovje in tehnika. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod RS za Slovenijo. Ljubljana.
 - Gooders, J. (1998) Ptici Slovenije in Evrope. Mladinska knjiga. Ljubljana.
 - Krnel, D., Cunder, K., Antić, M. G., Janjac, M., Rakovič, D., Velkavrh, A., Vrščaj, D. (2005) UČNI načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Spoznavanje okolja. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod RS za Slovenijo. Ljubljana.
 - Kryštufek, B. in Janžekovič, F. (1999) Ključ za določanje vretenčarjev Slovenije. DZS. Ljubljana.
 - Verčkovnik, T., Zupan, A., Glažar, S., Pufič, T., Kregar, M., Ferbar, J., Harej, V., Hostnik, I. (2002) UČNI načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Naravoslovje 6. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod RS za Slovenijo. Ljubljana.
 - Verčkovnik, T., Zupan, Mršič, H., Novak, T., Novak, B., Škornik, M., (2003) UČNI načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Biologija. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod RS za Slovenijo. Ljubljana.
- http://www.answers.com/topic/single-access-key#cite_note-1 (15. 5. 2010)
- http://www.key-to-nature.net/w/media/d/da/Delo_14-2-2008.jpg (16. 5. 2010)

KljučDoNarave - učenje biodiverzitete je lahko zabavno

Namen projekta KeyToNature (KljučDoNarave) je oblikovanje določevalnih orodij, ki jih bodo pri spoznavanju biotske pestrosti učinkovito uporabljali osnovnošolci, srednješolci in študentje širom Evrope. S tem bo premagana ena največjih ovir pri spoznavanju biotske pestrosti na različnih nivojih izobraževanja - to je pomanjkanje uporabniku prilagojenih določevalnih orodij. Slovenski partner projekta KljučDoNarave (<http://www.keytonature.eu/>) je Prirodoslovni muzej Slovenije.

1

2

Izlet k Nežiderskemu jezeru

// Blaž Blažič in Jurij Hanžel

1: Nežidersko jezero je nam najbližje stepsko jezero. Njegovo obrežje prerašča širok pas trstič. foto: Katarina Prosenc Trilar

2: Širna jezerska obrežja so vedno polna raznolike perjadi (na fotografiji duplinske kozarke (*Tadorna tadorna*)). foto: Tomi Trilar

Spomladi leta 2009, med 27. in 29. aprilom, smo se Ma-tej Gamsler, Tanja Šumrada in pisca teh vrstic odpravili na potep po okolici Nežiderskega jezera. To vodno telo je ostanek Panonskega morja in nam najbližje stepsko jezero hkrati. Med ornitologi je najbolj poznano po gnezdišču velikih dropelj (*Otis tarda*) v njegovi posredni okolici. Po dolgi, štiriurni vožnji smo ga le zagledali. Pogled na bleščeče modro vodno površino, ki jo je na nekaj kotičkih prekrivalo trstičje, je v nas prebudil veliko veselje.

Pol ure zatem smo vsi, polni pričakovanj, že bili za svojimi teleskopi in opazovali ptičje lepote tega stepskega jezera. Na odprti vodni površini se je gnetlo perjadi. Najštevilnejše so bile tatarske žvižgavke (*Netta rufina*). Na blatnih poljih, ki so kot majhni otočki štrleli iz vode, so hrano iskali številni pobregniki, obrežno površino pa so s svojimi kljuni dodobra prebodle številne sabljarke (*Recurvirostra avosetta*). Po pesku so živčno tekali mali (*Charadrius dubius*) in beločeli deževniki (*C. alexandrinus*), na travnikih ob vodi pa so se prehranjevali črnorepi kljunači (*Limosa limosa*). Na poplavljenih površinah smo opazovali številne martince, polojnike (*Himantopus himantopus*) in spremenljive prodnike (*Calidris alpina*). Kjer so plitvine prehajale v nekoliko globlje vodne površine, so se prehranjevale duplinske kozarke (*Tadorna tadorna*), sivke (*Aythya ferina*), čopaste črnice (*Aythya fuligula*) ter črnovrati ponirki (*Podiceps nigricollis*). Za Slovence nekaj čisto neobičajnega pa so bile številne družinice sivih gosi (*Anser anser*), ki jih je bilo mogoče občudovati povsod, celo med vinogradi. Ko smo opazovanje ob jezeru za prvi dan zaključili, smo se na poti proti avtomobilu odločili, da se odpravimo »mega-lajferju« nasproti. Ta naziv je pripadal najtežji evropski leteči ptici - veliki droplji. Njej v čast smo sestavili pesem na melodijo pesmi »Hej, brigade«:

Hej, brigade hitite
in nad droplje pojdite
prebivalce než' de-erskih trav,
naj samica prhutne,
naj se samec prikaže kot iz sanj,
v Swarovski spektakl.

Velike droplje je ob Nežiderskem jezeru najlažje opazovati na travnikih ob avstrijski vasici Andau. Tu se samci vsako leto zberejo na tradicionalnih rastiščih in s svojim »košatenjem« dvorijo samicam.

Ko smo se po makadamskem kolovozu prebijali mimo omenjenih travnikov, smo imeli ves čas »oči na pecljih«. Vse v avtomobilu je preveval duh razburjenja in pričakovanj. Nenadoma pa nas je na zeleni travnati površini vzdramila kontrastna rjavobela postava. Takoj smo proti njej namerili svoje teleskope. Samec velike droplje je svatoval v vsej svoji veličini. Malo stran od njega pa še eden, malce naprej še dva in tako naprej. Izkazalo se je, da dropelj niti najmanj ne primanjkuje, opazili pa smo tudi samice. Dropelj smo se počestno nagledali. Bila je čudovita izkušnja, s katero smo zaključili dan.

Naslednje jutro smo se po zajtrku odpravili do majhne-ga jezera Zicksee. Tu, na samem jezeru, razen nekaj sivih gosi nismo opazili nič zanimivega. Pravo nasprotje pa je bil park na jezerskem obrežju. Tu so kraljevali sirijski detli (*Dendrocopos syriacus*). Bili so zelo aktivni, lovili so se med vejevjem in se neprestano oglašali. V parku smo z daljnogledi odkrili tudi aktivno duplo, kamor sta samec in samica izmenično nosila hrano.

Ker nas je malce preganjal čas, smo se hitro odpravili naprej. Naslednja postaja je bila jezero Lange Lacke. Bilo je polno ptičjega življa. Nad vodno gladino so se za krilatimi žuželkami poganjale črne (*Chlidonias niger*), belolične (*C. hybridus*) in beloperute čigre (*C. leucopterus*). Na vodi smo opazovali številne rase plovke. Po blatnem obrežju pa so stopicali mali prodniki (*Calidris minuta*), komatni deževniki (*Charadrius hiaticula*), pribe (*Vanellus vanellus*) ter rečni (*Larus ridibundus*) in rumenonogi galebi (*L. michahellis*). Na mokrotnem travniku, v neposredni bližini jezera, smo opazili skupnico togotnikov (*Philomachus pugnax*). Samci so s svojimi košatimi ovratniki svatovali samicam.

Lange Lacke pa je ponudilo tudi marsikateri poetološki motiv. Med sprehodom okrog jezera smo opazili osamljenega mladiča sive gosi. Ker je bil čisto samcat brez matere, smo mu v žalostinki na melodijo pesmi »V dolini tihi« namenili tragičen konec (kar pa ne pomeni, da je bila njegova usoda zares takšna – morda jo je takrat zgolj mahnil na potep):

V Lange Lacku je trstišče malo,
tako je včeraj vse že zgodaj spalo,
le eno gnezdo se še vid'lo je,
v njem čepelo žalostno žalostno ptičè.

Le kje je mati, oj mati njegova,
ki ga futra ve-edno-o znova,
le ene goske še ni b'lo domov,
morda vzal jo zlo-obni je s'kol.

Samo še perje po-o zraku plava,
vsa krvava je zelena trava,
oj, ti pišče, joj ti, pišče malo,
ko le te ne bi danes že pobralo.

Malo naprej pa nas je presenetilo in hkrati navdihnilo nekaj drugega. Ko smo se sprehajali ob vodi, je iz trstišča v bližini vzletel čokat pobrežnik in sedel le nekaj metrov stran. Bila je čoketa (*Gallinago media*). Kot zanimivost naj omenimo, da imena ni dobila po zaslugi svoje »rejenosti«, ampak zaradi dejstva, da »stoji kot čok«. Ta predstavica kljunačev je v Avstriji izjemno redka preletnica. To opazovanje smo kasneje posredovali tudi Avstrijski ornitološki komisiji za redkosti. Zaradi svoje izjemnosti pa je postala tudi predmet poetološke razsežnosti. Na melodijo pesmi »Hej, brigade« smo tako sestavili še zadnjo pesem:

Hej, čokete letite
in med trave se skrijte,
ve skrivnostno hinavska perjad,
naj se _____ (vstavi ime ornitologa, ki v svoji karieri še ni videl čokete) razjoče,
ko čoketa ropoče kot kanon
iz mokrotnih lagun.

Po obisku Lange Lacka smo se odločili še za hiter obisk madžarske strani jezera. Tu pa smo opazovali še eno posebnost tega stepskega območja, tokrat iz sveta sesalcev. Po pašnikih, kjer se je paslo avtohtono panonsko govedo,

so se podile tekunice (*Spermophilus citellus*). Nekoliko so nas spominjale na svizce. Vsake toliko so se postavile na zadnje noge in oprezale za morebitnimi nevarnostmi. Kakor drži ljudska modrost, da prisotnost rib še ne zagotavlja prisotnosti ribjega orla (*Pandion haliaetus*), se je tu izkazalo, da tekunice ne privabijo nujno tudi sokola plenilca (*Falco cherrug*). Temu gredo omenjeni sesalci namreč še kako v slast!

Na tej strani jezera smo na svoj seznam opazovanih vrst dodali še žličarke (*Platalea leucorodia*), par kostanjevk (*Aythya nyroca*), črno prosenko (*Pluvialis squatarola*) ter čebelarje (*Merops apiaster*). V želji po opazovanju belovratih muharjev (*Ficedula albicollis*) smo se odpravili daleč v poplavni gozd, ki je nekoliko spominjal na Krakovskega. Bolj kot sopihajoča pesem (nekateri note precej spominjajo na dihanje kakega dušičnega se nesrečnika) muharjev pa nam je v ušesih ostalo brenčanje komarjev, ki so si nas izdatno privoščili. Na madžarskih cestah smo opazili še ostanke socialistične preteklosti, in sicer dveh avtomobilov, za katera smo otroci 90. let menili, da sta zgolj izmišljotina naših staršev – moskvič in trabant.

Naslednjega dne smo vstali že zelo zgodaj. Bil je naš zadnji dan na poti. Najprej smo se napotili proti poljem ob Andauu, da si še zadnjič podrobno ogledamo velike droplje. Ko smo prišli tja, so bili svatujoči samci že na sredini polj. Niso se dali motiti, kljub temu da so nad njimi stalno krožile razne ujede. Opazovali smo močvirske (*Circus pygargus*) in rjave lunje (*C. aeruginosus*), sokola selca (*Falco peregrinus*), škrjančarja (*F. subbuteo*) in kanjo (*Buteo buteo*). Ko smo sklenili, da smo se dropelj dodobra nagledali, smo se odpravili proti marini pri Ilmitzu. Tu smo v robnem trstičju opazovali brkate sinice (*Panurus biarmicus*), na vodni površini pa svatujoč par tatarskih žvižgavk. Naš obisk se je vztrajno približeval koncu. Napravili smo že zadnji postanek ob kompleksu manjših jezer. Tu so nas preleteli že poletno obarvani mali galebi (*Larus minutus*), na obrežju pa smo med skupino pobrežnikov opazili tudi par temminckovih prodnikov (*Calidris temminckii*).

S temi opazovanji smo zaključili tridnevno letovanje ob Nežiderskem jezeru. V deževno Slovenijo smo se vrnili polni lepih spominov. Sklenili smo, da se bomo v te kraje v bližnji prihodnosti še vrnili.

3, 4, 5: Črnorepi kljunač (*Limosa limosa*), sabljarka (*Recurvirostra avosetta*) in priba (*Vanellus vanellus*) so na jezeru in v njegovi neposredni bližini zastopani v velikem številu.
foto: Tomi Trilar

6: Zelo pogosto sivo gos (*Anser anser*) lahko ob Nežiderskem jezeru srečamo na vsakem koraku.
foto: Tomi Trilar

1

2

3

4

5. otroški slikarski Ex-tempore v Škocjanskem zatoku

// Bojana Lipej

V Škocjanskem zatoku je 18. marca 2010, ob Svetovnem dnevu voda (22. marec), potekal že tradicionalni otroški slikarski Ex-tempore, ki ga je organizirala OŠ Elvire Vatovec Prade v sodelovanju z Društvom za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, Mestno občino Koper, Društvom likovnih pedagogov Primorja in Obalnimi galerijami Piran. Kot že vsa leta doslej je tudi letošnje slikarsko srečanje potekalo z imenom »Naša naravna dediščina«.

Petnajst mladih likovnikov iz štirih različnih osnovnih šol Primorsko - kraške regije se je s svojimi mentorji zgodaj zjutraj zbralo pri glavnem vhodu v Škocjanski zatok. Po kratki uvodni predstavitvi rezervata in navodilih za delo s strani upravljavca so se učenci odpravili po učni poti, kjer je potekalo njihovo likovno ustvarjanje. Svoje občutke, spoznanja in doživetja iz Škocjanskega zatoka so prenesli na slikarska platna; nekatere je navdušila raznolikost rastlin, drugi so občudovali ptice in pestrost različnih življenjskih okolij, spet drugim pa je že naravni laboratorij Škocjanskega zatoka s spremljajočo zvočno kuliso kot celota podžgal ustvarjalni nemir. Po zaključnem delu so bili vsi likovni izdelki predstavljeni širši javnosti na razstavi v avli OŠ Elvire Vatovec Prade.

Pred otvoritvijo razstave so učenci omenjene šole pripravili še kratek kulturni program, temu pa je sledila razglasitev treh najboljših likovnih del mladih ustvarjalcev, ki jih je izbrala tričlanska strokovna komisija.

Nagrade so prejeli: Valentina Novak (foto 4) iz 9. razreda OŠ dr. Aleš Bebler – Primož Hrvatini, Valentina Žbontar (foto 2) iz 9. razreda OŠ Elvire Vatovec Prade in Tim Turk (foto 3) iz 7. razreda OŠ Elvire Vatovec Prade.

foto: Ksenija Pfeifer ●

Obisk komisarja za okolje dr. Janeza Potočnika

// Andrej Medved

1// Varstvo okolja in ohranjanje narave bi morali postati ključni prednostni področji dela Evropske komisije v prihodnjih letih. Po prevzemu vodenja Generalnega direktorata za okolje sta DOPPS in BirdLife International novega komisarja, dr. Janeza Potočnika, povabila k doživljanju ptičjega sveta v naših naravnih rezervatih.

foto: Borut Mozetič

2// V petek, 16. aprila, so predstavniki DOPPS pospremili komisarja in njegovo ekipo iz predstavništva Evropske komisije v Sloveniji na prijeten ornitološki izlet v Naravni rezervat Iški morost na Ljubljanskem barju, kjer smo ob srečanju otrok iz Osnovne šole Tomišelj opozorili na pomen varstva ptic kmetijske kulturne krajine.

foto: Nataša Šalaja

3// Nato so se vsi skupaj odpeljali še v Naravni rezervat Škocjanski zatok. Ob opazovanju ptic in drugih živih bitij v rezervatu je komisar Potočnik za medije izrazil upanje, da bo Škocjanski zatok čez nekaj let ena največjih turističnih atrakcij v občini Koper, ter pohvalil naše društvo za vse opravljeno delo.

foto: Igor Brajnik

4// Ekskurzije sta se udeležila tudi Mladen Berginc, predstavnik Ministrstva RS za okolje in prostor, in dr. Darij Krajčič, direktor Zavoda RS za varstvo narave. Regionalni direktor Angelo Caserta organizacije BirdLife International je novega komisarja in Evropsko komisijo pozval k pripravi ambicioznejše in pravno obvezujoče Strategije ohranjanja biotske pestrosti, v kateri bodo jasno opredeljene naloge za doseg ciljev ustavitve upada biotske pestrosti do leta 2020.

foto: Borut Mozetič

Reliefne ilustracije slepim in slabovidnim približale ptice Slovenske Istre

// Aleš Sedmak

V Društvu Kaverljag se že celo desetletje ukvarjamo s tem, kako s sliko predstaviti naravoslovne in naravovarstvene zanimivosti različnim ciljnim skupinam. Problem, ki nas muči že dolgo, je, kako popeljati slepe in slabovidne po poteh in zavarovanih predelih podeželja Slovenske Istre, poteh, ki so zanje povsem nova izkušnja.

Pri projektu »Delavnica Kaverljag – Flora in favna Slovenske Istre za slepe in slabovidne« je sodelovalo 18 profesorjev in študentov, strokovnjakov za vizualne komunikacije z Akademije za likovno umetnost in oblikovanje iz Ljubljane in Moholy-Nagy University for Art and Design iz Budimpešte, ob podpori Medobčinskega društva za slepe in slabovidne iz Kopra in DOPPS.

Med 10. in 18. julijem 2009 so študentje ustvarili serijo risb in skic, barvne ilustracije, linoreze, jedkanice, zgibanke, origamije in izrezanke. Likovno podobo ptice so počasi stopnjevali od preproste, stilizirane forme do zelo bogate in realistične podobe. Slepim in slabovidnim so s tipom sledili vedno bolj zahtevni formi in odgovorili na vprašanje, kakšne podrobnosti še lahko zaznajo. S pomočjo te in podobnih metod smo ustvarili ključ do ustvarjanja učinkovitih naravoslovnih ilustracij za slepe in slabovidne.

Na razstavi, ki smo jo odprli 26. marca 2010 v prostorih Krajevne skupnosti Šmarje pri Kopru, smo predstavili tudi publikacijo Dotakni se ptice, ki smo jo izdali v 300 izvodih. V njej so zbrane najzanimivejše reliefne ilustracije 10 najbolj značilnih ptic, ki živijo v Slovenski Istri. Publikacijo smo razdelili kot didaktični pripomoček za poučevanje mladih in manj mladih med društva in druge institucije, ki imajo stik s slepimi in slabovidnimi.

foto: 1-3: Manuel Kalman, 4: Aleš Sedmak

Projekt »Delavnica Kaverljag – flora in favna Slovenske Istre za slepe in slabovidne« je delno sofinanciral Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja. Za vsebino projekta je odgovorno Društvo Kaverljag. Organ upravljanja za Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007-2013 je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

1

2

Komisija za redkosti – kaj je to?

// Jurij Hanžel

V vsakdanjem življenju se pogosto srečujemo z najrazličnejšimi komisijami – mediji poročajo o delovanju Evropske komisije, študentje se srečujejo z izpitnimi komisijami, komisij pa ne manjka niti v ornitološkem svetu: pred približno desetletjem je bila zelo dejavna terminološka komisija, pozorni bralci revije *Acrocephalus* pa ste nedvomno opazili tudi pripis »Opazovanje je potrdila nacionalna komisija za redkosti.« Prav o slednji bo tekla beseda v pričujočem članku, saj je med širšo ornitološko javnostjo manj znana.

Začnimo z izmišljenim primerom, ki bo osvetlil delovanje te komisije. Deževnega oktobrskega dne se je ornitolog Tim odpravil v Sečoveljske soline. Na poljih je kar mrgolelo pobrežnikov: od deževnikov in martincev do prodnikov. V vsej množici ptic pa je opazil tudi pobrežnika, ki se je precej razlikoval od drugih. Po obarvanosti ga je spominjal na ključača, medtem ko je po velikosti komajda prekašal kozico. Zavedel se je, da ima opravka z nenavadno ptico, zato jo je pričel natančno opazovati. Ob tem si je v terensko beležnico vestno zapisoval značilnosti ptice, ki jih je opazil, pobrežnika pa je tudi fotografiral. Na podlagi videnega je sklepal, da gre za kratkocljunega greznika (*Limnodromus griseus*), ki sicer gnezdi v Severni Ameriki. Vedel je, da je vrsta tostran Atlantika zelo redka, zato je poklical še svoje kolege, da bi si tudi oni ogledali tega nenavadnega gosta. Drugi ornitologi so si ptico ogledali v naslednjih dneh in vsi so se strinjali, da je bila Timova določitev pravilna. Tim je, ne bodi len, sklenil, da bo o opazovanju napisal članek.

Tu pa nastopi komisija za redkosti. Četudi se nam zdi, da je prihod takega naključnega gosta zgolj posledica zmedenega »ptičjega kompasa«, pa ni vselej tako. Zbiranje tovrstnih podatkov skozi čas lahko vodi do novih spoznanj o selitvenih poteh, širjenju areala ali vplivu vremena in drugih dejavnikov na ptičje selitve. Za primer se nam ni treba ozreti predaleč – prvo opazovanje pritikavega kormorana (*Phalacrocorax pygmeus*) v Sloveniji sega v zimo 1981/82, ko je bila na Ptujskem jezeru prvič opazovana jata teh ptic. V naslednjem desetletju je bila vrsta opazovana še trikrat, med letoma 1991 in 1996 pa je bil

pritikavi kormoran opazovan kar šestkrat. Preteklo je še nekaj let s posameznimi opazovanji s slovenske Obale in dravskih akumulacij, nakar je bilo leta 2005 in 2006 med zimskim štetjem vodnih ptic na Dravi prešteti po 56 osebkov. Leta 2007 pritikavi kormorani med zimskim štetjem niso bili zabeleženi, jih je bilo pa toliko več v letih 2008 in 2009, ko je bilo prešteti kar 345 oziroma 380 osebkov. Brez natančnega spremljanja in objavljanja podatkov spremenjenih prezimovalnih navad pritikavega kormorana morda sploh ne bi opazili! V znanstvenem raziskovanju velja, da se moramo opirati na preverljive in zanesljive podatke; v nasprotnem primeru bi si lahko o nekem problemu ustvarili povsem napačno predstavo. Varovalo pred tovrstnimi zablodami je prav komisija za redkosti. Ornitolog Tim iz prejšnjega odstavka je poslal dokumentacijo o opazovanju komisiji, ta pa je nato odločala, ali je pričujoče gradivo dovolj prepričljivo, da lahko nedvoumno zaključimo, da je bila določitev pravilna. V našem primeru je bilo treba presoditi, ali ni morda prišlo do zamenjave z dolgocljunim greznikom (*L. scolopaceus*) ali pa celo s katero izmed pogostejših vrst pobrežnikov. Izkazalo se je, da je bila Timova določitev pravilna in njegov članek je bil objavljen. Vsi znanstveniki, ki bodo v prihodnosti (morda bo leta 2100 gnezdil v Evropi) preučevali življenje kratkocljunega greznika, se bodo lahko zanesli na ta podatek, saj ga je preverila neodvisna in strokovna komisija za redkosti. Zbiranje in objavljanje preverjenih in dokumentiranih opazovanj redkih vrst je temeljni kamen za nadaljnje znanstvene raziskave – brez tega bi se vse sesulo kot hišica iz kart.

Žal pa je večkrat čutili odpor do komisije za redkosti. Največkrat gre za komentarje tipa: »Oni mi pa že ne bodo govorili, kaj sem videl in česa ne! Kdo pa so, da lahko trdijo, da nisem videl pingvina v Piranu!« Tu moramo poudariti, da komisija ne odloča o tem, kaj je opazovalec dejansko videl. Njeno delo je zgolj neodvisna presoja dokazov. Poleg tega komisija tudi sistematično zbira podatke o opazovanjih in jih arhivira ter redno ažurira seznam vrst, ugotovljenih v Sloveniji.

Za konec pa se obrnimo še k drugemu (prvenstvo kampak pripada pticam, ki smo jih že obdelali) najpomembnejšemu členu – opazovalcem. Brez njih bi bilo delo komisije namreč samo sebi namen. Zelo dobrodošlo je, da so seznanjeni s seznamom vrst, ki jih komisija za redkosti obravnava in da podatke o opazovanju omenjenih vrst karseda hitro pošljejo komisiji. Le tako bomo lahko ves čas na tekočem s pojavljanjem redkosti v Sloveniji, kar bo dolgoročno gotovo širilo naše vedenje o pticah.

1: Pritlikavi kormoran (*Phalacrocorax pygmeus*) - od redkosti do rednega zimskega gosta. foto: Miha Podlogar

2: Letošnji dodatek k seznamu vrst, opazovanih v Sloveniji - kodrasti pelikan (*Pelecanus crispus*) na Zbiljskem jezeru. foto: Ivan Esenko

V Sloveniji Komisija za redkosti (KRED) deluje že od leta 1983, prvo obsežnejše poročilo je izšlo leta 1989, zadnje pa je bilo objavljeno leta 2001. Ker je od takrat minilo že debelih 9 let, je potreba po novem poročilu, kaj šele ažurnem seznamu vrst, nadvse pereča. Trenutno komisija v sestavi Dejan Bordjan, Luka Božič, Jurij Hanžel, Kajetan Kravos, Borut Rubinič in Milan Vogrin pospešeno zbira poročila o opazovanih redkosti. Brez vaše pomoči tukaj ne bo šlo. Na spletni strani www.ptice.si je objavljenih nekaj dokumentov, ki vam bodo pri tem v pomoč. Na seznamu redkih vrst si lahko ogledate, katere vrste komisija obravnava (praviloma so to tiste, za katere obstaja manj kot 10 opazovanj po I. I. 1950). V naslednjem dokumentu najdete vse podatke, ki jih je komisija zbrala med svojim delovanjem. Če ste opazovali redko vrsto in ugotovite, da vašega opazovanja ni na seznamu, ali za vrsto obstaja manj kot 10 podatkov, vas prosimo, da čim prej izpolnete obrazec in ga pošljete Juriju Hanželu (jurij.hanzel@gmail.com), ki koordinira delo komisije. V primeru, da vam je opazovano vrsto uspelo dobro fotografirati, zadostujejo že podatki o kraju in datumu opazovanja, celotnega obrazca pa ni treba izpolnjevati. Komisija za redkosti nestrno pričakuje vaše podatke!

SEZNAM REDKIH VRST PTIC

KATEGORIJA A:

labod pevec *Cygnus cygnus*
 mali labod *Cygnus columbianus*
 kratkokljuna gos *Anser brachyrhynchus*
 rdečevrata gos *Branta ruficollis*
 grivasta gos *Branta bernicla*
 belolična trdorepka *Oxyura jamaicensis*
 ledni slapnik *Gavia immer*
 rumenokljuni slapnik *Gavia adamsii*
 ledni viharik *Fulmarus glacialis*
 strmoglavec *Morus bassanus*
 rožnati pelikan *Pelecanus onocrotalus*
 kodrasti pelikan *Pelecanus crispus*
 kravja čaplja *Bubulcus ibis*
 plamenec *Phoenicopterus roseus* *
 brkati ser *Gypaetus barbatus*
 egiptovski jastreb *Neophron percnopterus*
 rjavi jastreb *Aegyptius monachus*
 stepski lunj *Circus macrourus*
 mali klinkač *Aquila pomarina* **
 kraljevi orel *Aquila heliaca*
 kragulji orel *Aquila fasciata*
 sredozemski sokol *Falco eleonorae*
 južni sokol *Falco biarmicus*
 sokol plenilec *Falco cherrug*
 pritlikava tukalica *Porzana pusilla*
 mala droplja *Tetrax tetrax*
 ovratničarska droplja *Chlamydotis undulata*
 velika droplja *Otis tarda*
 prlivka *Burhinus oedicephalus*
 puščavski tekalec *Cursorius cursor*
 rjava komatna tekica *Glareola pratincola*
 dular *Charadrius morinellus*
 sibirski prosenka *Pluvialis fulva*
 stepski priba *Vanellus gregarius*
 prekomorski prodnik *Calidris melanotos*
 ploskokljunec *Limicola falcinellus*
 tenkokljuni škurh *Numenius tenuirostris*
 mali rumenonogi martinec *Tringa flavipes*
 ploskokljuni liskonožec *Phalaropus fulicarius*
 lopatasta govnačka *Stercorarius pomarinus*
 bodičasta govnačka *Stercorarius parasiticus*
 dolgorepa govnačka *Stercorarius longicaudus*
 velika govnačka *Stercorarius skua*
 zalivski galeb *Chroicocephalus genei*
 sredozemski galeb *Larus audouinii*

ribji galeb *Larus ichthyaetus*
 ledni galeb *Larus hyperboreus*
 veliki galeb *Larus marinus*
 bengalska čigra *Sterna bengalensis*
 črna njorka *Cephus grylle*
 mormon *Fratercula arctica*
 kirgiška sadža *Syrhaptus paradoxus*
 čopasta kukavica *Clamator glandarius*
 snežna sova *Bubo scandiacus*
 skobčja sova *Surnia ulula*
 laški škrjanec *Melanocorypha calandra*
 kratkoprsti škrjanček *Calandrella brachydactyla*
 uhati škrjanec *Eremophila alpestris*
 ostrožna cipa *Anthus richardi*
 citronasta pastirica *Motacilla citreola*
 grahasti drozdek *Zoothera dauma*
 plevelna trstnica *Acrocephalus agricola*
 robidna trstnica *Acrocephalus dumetorum*
 mali vrtnik *Hippolais caligata*
 svetlooka penica *Sylvia crassirostris*
 kraljičica *Phylloscopus proregulus*
 mušja listnica *Phylloscopus inornatus*
 planinska vrana *Pyrrhocorax pyrrhocorax*
 travniški vrabec *Passer hispaniolensis*
 skalni vrabec *Petronia petronia*
 beloperuti krivokljun *Loxia leucoptera*
 veliki krivokljun *Loxia pytyopsittacus*
 smrekov kalin *Pinicola enucleator*
 laponski ostroglež *Calcarius lapponicus*
 gozdni strnad *Emberiza rustica*

KATEGORIJI D IN E:

belolična gos *Branta leucopsis*
 kanadska gos *Branta canadensis*
 rjasta kozarka *Tadorna ferruginea*
 bradata sova *Strix nebulosa*
 plavščica *Tarsiger cyanurus*
 kostanjevi strnad *Emberiza rutila*
 tibetanska gos *Anser indicus*
 čipkasta rasa *Callonetta leucophrys*
 grivasta rasa *Chenonetta jubata*
 moškatna bleščavka *Cairina moschata*
 rumeni žvižgač *Dendrocygna bicolor*
 kitajski slavček *Leiothrix lutea*
 zlati vrabec *Passer luteus*
 rečna astrilda *Estrilda astrild*
 muškati galebček *Lonchura punctulata*
 rdečepri kardinal *Pheucticus ludovicianus*

* - razen opazovanj z Obale

** - razen opazovanj iz okolice Krakovskega gozda

Opomba: Celoten delovni seznam vseh do sredine leta 2010 ugotovljenih ptic Slovenije, s pregledom kategorij in redkih vrst, se nahaja na spletni strani DOPPS.

Januarsko štetje vodnih ptic (IWC) 2010

// Luka Božič

Januarsko štetje vodnih ptic (IWC) poteka v Sloveniji od leta 1988, leta 1997 pa je bilo prvič zastavljeno kot celosten, koordiniran in standardiziran popis vodnih ptic na ozemlju vse Slovenije. Od takrat naprej štetje pokriva vse večje reke, celotno Obalo in večino pomembnejših stoječih vodnih teles v državi. Letošnje januarsko štetje vodnih ptic je potekalo 16. in 17. januarja. Lokalni koordinatorji so ponovno prevzeli odgovorno nalogo razporejanja popisovalcev na popisne odseke rek in druge lokalitete, razdeljene na osem števnih območij. Tako kot vsako leto smo štelili vrste iz naslednjih skupin ptic: slapniki Gaviidae, ponirki Podicipedidae, kormorani Phalacrocoracidae, čaplje Ardeidae, plovci Anatidae, tukalice Rallidae in pobržniki Charadriiformes. Poleg teh smo beležili še naslednje vrste: belorepca (*Haliaeetus albicilla*), vodomca (*Alcedo atthis*) in povodnega kosa (*Cinclus cinclus*).

Leta 2010 je v januarskem štetju vodnih ptic sodelovalo 249 prostovoljnih popisovalcev. Skupaj smo popisali 1448,4 km rečnih odsekov, poleg tega pa smo pregledali tudi 213 lokalitet (156 stoječih voda in 57 potokov). S tem je bila v letu 2010 dosežena največja pokritost vodnih teles med doslej opravljenimi januarskimi štetji vodnih ptic na ozemlju Slovenije.

Skupaj smo prešteli 52.170 vodnih ptic, ki so pripadale 68 vrstam. To je najnižje število osebkov, prešteti med januarskimi štetji vodnih ptic v Sloveniji v zadnjih petih letih, vendar skupaj z letom 2008 najvišje število vrst, zabeleženih od leta 1997 naprej.

Tako kot vsa leta prej smo tudi leta 2010 največ vodnih ptic prešteli na števnem območju reke Drave, in sicer 18.478. To je 35,4 % vseh vodnih ptic, prešteti v Sloveniji. Kljub temu lahko rečemo, da je bilo vodnih ptic na Dravi razmeroma malo, saj prvič po letu 1997 število osebkov ni preseglo številke 20.000. Leta 2010 je bilo število 10.000 vodnih ptic preseženo še na števnem območju Obale, kjer je bilo prešteti 11.055 osebkov (21,2% vseh vodnih ptic). Mlakarica (*Anas platyrhynchos*) je bila leta 2010, tako kot med vsemi prejšnjimi štetji, daleč najštevilnejša vrsta (21.704 os.; 41,6 % vseh vodnih ptic). Po številu prešteti osebkov sledijo liska (*Fulica atra*) (5413 os.; 10,4 % vseh vodnih ptic), rumenonogi galeb (*Larus michahellis*) (4897 os.; 9,4 % vseh vodnih ptic), rečni galeb (*Larus ridibundus*) (4825 os.; 9,2 % vseh vodnih ptic) in kormoran (2841 os.; 5,4 % vseh vodnih ptic). Število 1000 prešteti osebkov so presegli še siva čaplja (*Ardea cinerea*), labod grbec (*Cygnus olor*) in krehelj (*Anas crecca*). Leta 2010 smo prvič med januarskim štetjem zabeležili kanadsko gos (*Branta canadensis*) (Škalska jezera) in rjavega lunja (*Circus aeruginosus*) (Ormoško jezero, Drava), od redkejših vrst pa smo zabeležili še zlatouhega ponirka (*Podiceps auritus*), laboda pevca (*Cygnus cygnus*), žerjava (*Grus grus*) in črno raco (*Melanitta nigra*). Skladno s trendom, ki ga opazujemo že od začetka tega desetletja, smo leta 2010 ponovno zabeležili največje število velikih žagarjev (*Mergus merganser*). Največ jih je bilo na zgornjem in srednjem delu panonske Drave, spodnjem delu zgornje Save in zgornjem delu srednje Save.

Na koncu je treba dodati, da izvedba tako obsežnega štetja ne bi bila mogoča brez številnih predanih popisovalcev in lokalnih koordinatorjev. Vsem najlepša hvala! ●

1: Letos smo prvič med zimskim štetjem vodnih ptic zabeležili kanadsko gos, ki so jo v Evropo prinesli iz severne Amerike sredi 17. stoletja. foto: Borut Rubinič

2: Žerjav je ena izmed redkejših vrst ptic, ki smo jo opazili med zimskim štetjem vodnih ptic leta 2010. Pri nas jih lahko sicer redno, a redko opazujemo na selitvi. foto: Miha Podlogar

1

2

Izlet v poplavne gozdove ob reki Muri

// Gregor Domanjko

1: Udeleženci izleta so imeli priložnost opazovati par srednjega detla. foto: Gregor Domanjko

2: Ne samo srednji detel, tudi ščinkavec (na sliki) dosega ob reki Muri največjo gostoto osebkov v Sloveniji. foto: Borut Rubinič

Mura je reka, ki prijatelj narave ne pusti ravnodušnih. O tem smo se lahko prepričali 6. marca, ko nas je Željko Šalamun popeljal med njene rokave in poplavni gozd blizu Bunčanov. Željko, ki je eden največjih poznavalcev življenjskih prostorov ob Muri, nam je v uvodu predstavil poplavni gozd. Povedal je, da so večino teh rokavov v prejšnjih dvesto letih »zabujrili«, kar v približnem prevodu pomeni zaježiti. Reka je namreč v preteklosti ljudem, ki so živeli v bližini, odnašala domove, pridelek in življenja. Z utrditvijo bregov in zasutjem vtokov rokavov so jo hoteli ukrotiti, kar jim je v dobršni meri uspelo. S tem ukrepom so ob poplavih zmanjšali višino škode, obenem pa je Mura začela pospešeno erodirati in poglobljati strugo. Posledično se je znižal nivo podtalnice, kar so znotraj in zunaj visokovodnih nasipov najprej občutile življenjske združbe v poplavnem gozdu, potem pa še ljudje. Murske elektrarne v Avstriji so poglobljanje le še povečale.

Mura s prodišči, stranskimi rokavi, mrtvicami, poplavnim gozdom ter vlažnimi travniki spada med območja Natura 2000 in mednarodno pomembna območja za ptice v Sloveniji (IBA). Na izletu smo imeli priložnost večkrat videti in slišati srednjega detla (*Dendrocopos medius*), kvalifikacijsko vrsto za Natura 2000, in ščinkavca (*Fringilla coelebs*). Za obe vrsti je značilno, da ob Muri dosežata največjo gostoto osebkov v Sloveniji. Na starejših vrbah in črnih topolih so s trkanjem ali klici nase opozarjali veliki (*Dendrocopos major*) in mali detel (*D. minor*) ter brglez (*Sitta europaea*). Večji del poti so nas spremljali cikovt (*Turdus philomelos*), taščica (*Erithacus rubecula*)

ter predstavnika sinic, velika sinica (*Parus major*) in plavček (*Cyanistes caeruleus*). Za kratek čas smo najprej slišali, potem pa še videli dolgorepko (*Aegithalos caudatus*), dleska (*Coccothraustes coccothraustes*) in močvirsko sinico (*Parus palustris*), ali pa je druge prebivalce gozda na nas opozarjala šoja (*Garrulus glandarius*). V enem izmed rokavov smo preplašili skupino mlakaric (*Anas platyrhynchos*) in sivo čapljo (*Ardea cinerea*). Ko smo prišli na brežine reke Mure, so nas posamezno preletavali vedno pogostejši kormorani (*Phalacrocorax carbo*), na »kubikih« (skalne gmote za utrjevanje brežin) pa so se spreletavale bele pastirice (*Motacilla alba*).

Izlet smo končali na visokovodnem nasipu, ki loči poplavni svet reke Mure od intenzivno obdelanih kmetijskih površin ter naselja Bunčani. Tu se tudi konča biotska raznolikost ornitofavne s 1110 vrstami gnezdil, od katerih jih je vsaj 53 na rdečem seznamu ogroženih ptic gnezdil Slovenije (Bračko *et al.* 1994). Z morebitno graditvijo HE na Muri bi se ta številka verjetno bistveno povečala.

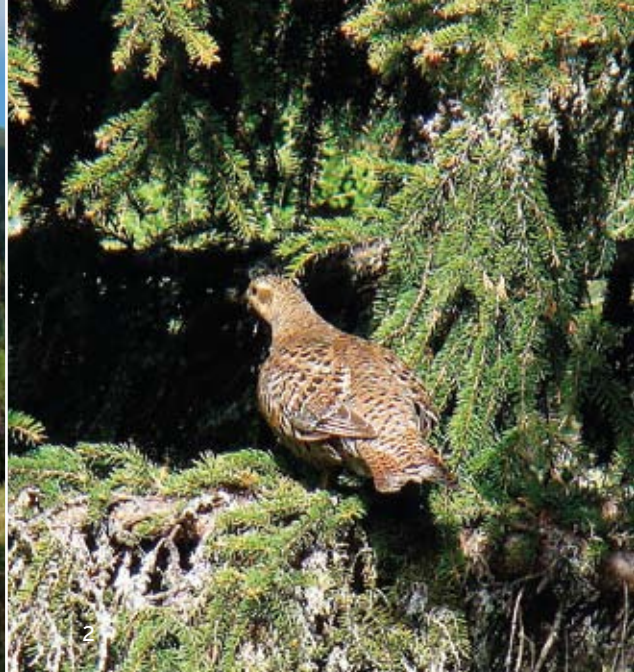
Kodeks slovenskih ornitologov

Vsak slovenski ornitolog, opazovalec in proučevalec ptic naj:

- pred vsemi interesi zastopa interese narave in varstva ptic,
- pri svojem delu in tudi sicer ne vznemirja ptic po nepotrebnem in jim ne škoduje; prav tako naj ne ogroža drugih živih bitij in narave,
- ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu,
- bo pri fotografiranju ptic in narave obziren; ogroženih vrst naj ne slika v gnezdu,
- vestno beleži vsa opažanja in skrbi, da se podatki po beležkah ne postarajo,
- sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.

1

Za belkami na Peco

// Tilen Basle in Alen Ploj

»Kako bo vreme jutri?« »Čuj, naročo sn dobro, zaj bomo pa vidli.«

»Belke bojo?« »Pa veš, da bojo, še vidli jih bomo.«

To so bili še zadnji pogovori z vodjo izleta Matjažem Premzlom, ki je naslednjega dne (5.6.2010) skupaj z Željkom Šalamunom vodil že tradicionalni izlet na Peco. Kljub zgodnji jutranji uri in zaspanim obrazom sta nam zagon dajala sončno jutro in misel na obljudljene belke (*Lagopus mutus*).

Izleta se je udeležilo 16 navdušencev iz kar treh pokrajin. Po enourni vožnji ob reki Dravi in vijugasti cesti do vznožja Pece smo se pripeljali do točke, kjer smo morali pot nadaljevati peš. Med »nekajminutnim« nagovorom obeh vodij izleta smo imeli tudi čas, da smo prisluhnili petju meniščka (*Parus ater*), čopaste sinice (*Parus cristatus*) in taščice (*Erithacus rubecula*). Nato smo se z veliko vnemo odpravili proti prvi postojanki - koči. Med vzpenjanjem je na trenutke naše pogovore in vnete debate prekinilo petje rdečeglavih kraljičkov (*Regulus ignicapillus*), stržkov (*Troglodytes troglodytes*) in ščinkavcev (*Fringilla coelebs*). Prvič smo imeli tudi možnost uporabiti teleskop, saj se je na bližnjem boru prehranjevala jata krivokljunov (*Loxia curvirostra*). Strma pot nas je pripeljala do jase, kjer smo se vsi v pričakovanju komatarja zazrli v črno piko na vrhu drevesa. Kmalu se je izkazalo, da gre za cararja (*Turdus viscivorus*), v ozadju pa se je za hip oglasila tudi gorska sinica (*Parus montanus*). Sledil še je nekajminutni vzpon, nato pa je sledila malica pri koči. Malica in požirek pijače sta nam dobro dela in dala moči za nadaljnjo pot, saj

je sonce že pošteno pripekalo, zato tudi zaščita pred soncem ni bila odveč. Matjaževa odločitev, da se povzpemo na Malo Peco, se je izkazala za pravilno, saj smo lahko poleg mlinarčka (*Sylvia curruca*) in sive pevke (*Prunella modularis*) za nekaj minut opazovali tudi samico ruševca (*Tetrao tetrix*). Pot smo navdušeni nadaljevali in prišli do razpotja, kjer se je bilo treba odločiti o težavnosti poti, ki jo bomo ubrali. Večina se nas je odločila za zahtevnejšo pot, saj smo pričakovali, da je pestrost ptic tam večja. Med vzpenjanjem po jeklenicah in ugotovitvi, da se nekateri udeleženci radi nastavljajo pred fotografski objektiv, smo opazili tudi planinsko pevko (*Prunella collaris*). Del ekipe je za hip videl ptico, ki bi lahko bila slegur (*Monticola saxatilis*), vendar je v tem kratkem času niso mogli natančno določiti. Kljub našim predvidevanjem, da bomo na vrhu pred skupino, ki je ubrala lažjo in daljšo pot, nas je na poti zamotil komatar (*Turdus torquatus*). Namesto težko pričakovanega skalnega plezalčka (*Tichodroma muraria*) smo skozi teleskop v steni ugledali dva prava plezalca ter komatarja, ki je na vrhu skale neutrudno pel. Zaplata snega pred vrhom je nekaterim ponudila verjetno še zadnje letošnje kepanje. Potrebni je bilo le še nekaj korakov in že smo bili na vrhu pri skupini, ki je poročala svoja opažanja z druge poti. Na seznam opaženih vrst smo dodali še škrjančarja (*Falco subbuteo*) in vriskarico (*Anthus spinoletta*), pozornost pa so vzbujale tudi planinske kavke (*Pyrrhonorax graculus*), ki, kot se zanje spodobi, niso bile prav nič plašne. Ko smo nasitili sebe in kavke, smo si ogledali še bližnjo okolico. Posebno pozorni smo bili na belke, a smo se žal morali zadovoljiti s pojočim samcem šmarnice (*Phoenicurus ochruros*) in gamsom (*Rupicapra rupicapra*). Najbolj vztrajni so se še sprehodili do sosednjega vrha, nekateri pa smo si privoščili počitek in prijeten klepet na travniku.

Čas je bežal in z mislimi smo že bili v dolini. Zadnje, že obupano pregledovanje skalnih sten ni obrodilo pogleda na skalnega plezalčka, zato se bomo na Peco v prihodnje še vrnili, med drugim tudi zaradi belk. ●

1: Najmlajša udeležena letošnjega izleta na Peco je bila stara nekaj več kot eno leto.

foto: Dragana Stanojević

2: Kmalu po odhodu izpred koč so bili daljnogledi in teleskop usmerjeni proti samici ruševca.

foto: Dragana Stanojević

Vekoslav Lašič, 1935–2010

// Damijan Denac

1: Vekoslav Lašič je velik del življenja posvetil širjenju zavesti o vrednotah narave in njenem varovanju med mladimi.

foto: Vekoslav Lašič

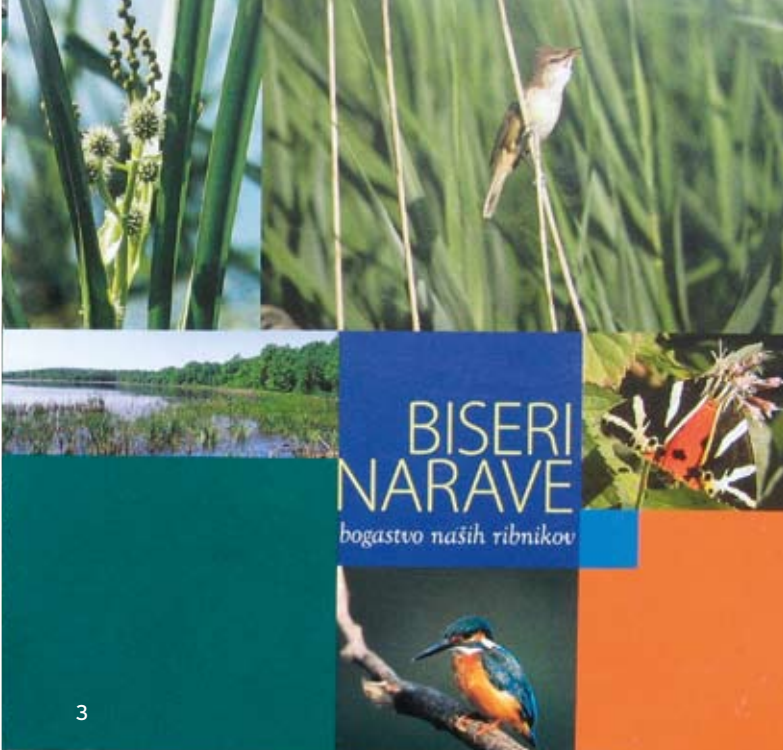
2: Med gosti zaključne prireditve na mladinskem ornitološkem raziskovalnem taboru »Trnovska vas 2003« sta bila tudi Vekoslav Lašič in njegova žena Katarina (v prvi vrsti tretji in druga z leve).

foto: Zmagoslav Šalamun

Odšel je Vekoslav Lašič. Odšel je po svoji poti, za stalno. Nič več ga ne bomo mogli srečati ne v Šturmovcih ne na Podvincih ali Ptujskem jezeru, njemu ljubih terenih. Ostali so le spomini in njegovo mesto v naši zavesti. Tisti, ki smo imeli priložnost deliti z njim nekaj življenja, vemo, da je to mesto posebno. In nanj se lahko povzpnejo le tisti, ki so bili svojemu plemenitemu delu resnično predani in svoje modrosti niso pokazali le z besedami, marveč s svojim celotnim življenjem.

Gospoda Vekoslava sem spoznal kot osnovnošolec, ko je bil že starosta slovenske ornitologije. To so bili časi, ko smo se z njegovim čolnom Pikapolonico vozili na Mali ptujski otok in tam obročkali navadne čigre in rečne galebe. Pravzaprav je ornitološko upravljanje s tem otokom njegova zasluga, saj je bil prvi, ki je priboril pravice varstva ptic na tem otoku, in tako je ostalo še 30 let kasneje, vse do danes. Pri njem doma smo odprtih ust poslušali njegove neštete izkušnje gojenja in križanja ptic, ki so segale v sam svetovni vrh te dejavnosti, značilne za prve genera-

cije ornitologov, pa tudi druge, njegove osebne izkušnje, ki so bile za nas mlade še posebej zanimive. V kasnejših letih je križanje ptic opustil in se popolnoma posvetil snemanju narave in ptic. V tem je našel svoj mir in način za uresničitev svoje želje, da bi zavest o vrednotah narave in njenem varovanju razširil med mladimi. Ker je imel velik občutek za naravo, smo izpod njegovih rok kmalu dobili izvrstne filme. Z neomajno voljo je dneve in mesece v vseh razmerah preživel na terenu in na trak so ostali zabeleženi prizori, ki so jemali sapo. Pri snemanju je do narave do zadnjega ohranil spoštljiv odnos in želja po še boljšem posnetku je bila varstvu narave vselej podrejena – med ornitologi je večkrat dejal, da zaradi njegovega snemanja ni propadlo niti eno gnezdo ali bila kakorkoli prizadeta ena ptica! Besede, pri katerih bi se predvsem nekaterim današnjim mladim fotografom in snemalcem hitro zataknilo. Začel je snemati še v času, ko profesionalna tehnologija amaterjem praktično ni bila dostopna. Vendar za Vekoslava to ni bila ovira – s svojim izjemnim tehničnim znanjem in spretnostjo je velikokrat potrebno opremo izdelal ali modificiral sam. V njegovem studiu so iz daljnogledov nastajali teleobjektivi, pa posebna stojala, mešalne in montažne mize itd. In vse je delovalo. Iz njegovih ust smo pogosto slišali pogovor – povedal ga je v originalu v srbohrvaščini: »Za dobrog vojnika i loša puška je ubojita«.

Kako to drži – kaj nam mar vrhunska oprema, če za njo ni srčnega človeka.

Svoje filme je najraje kazal otrokom – bil je reden obiskovalec mnogih šol, ogled njegovih filmov pa mladih nikoli ni pustil ravnodušnih. Skupaj z njegovim komentarjem so bili kombinacija za prebujanje zavesti otopele mladine in za koristno aktivacijo njihove presežne energije. Bil je reden gost na naših mladinskih ornitoloških taborih, kjer nam je vedno pripravil nepozaben filmski večer. In srečni so lahko tisti mladi ornitologi, ki so še imeli priložnost doživeti tovrstno srečanje z njim. Večinoma sta na te projekcije, ki jih je pripravil Vekoslav, prišla skupaj z ženo Katarino. Harmonija in medsebojno spoštovanje, ki ju je izžareval njun odnos v jeseni življenja, pa sta bila neposreden dokaz za pristnost vseh njunih besed, saj sta jih znala uresničiti v dolgem skupnem življenju. Odnos do narave je le stopnica do večje kakovosti medčloveških odnosov.

Snemalna in pedagoška pot zanj tudi ni bila lahka odločitev. Vsakdo, ki je kdaj stopil na pot uresničevanja kakršnekoli družbeno-koristne vizije in pri tem pričakoval širšo podporo ali pomoč, ve, da je realnost drugačna od pričakovanj. Za vsako, še tako samo po sebi umevno stvar se je treba bojevati. Tudi on v tem pogledu ni bil

izjema. Koliko boljši bi lahko bili njegovi filmi in koliko širši učinek bi lahko imeli, če katera od njegovih prošenj ne bi naletela na gluha ušesa!? A takšno je življenje. Na srečo je Vekoslav vztrajal do konca. Po šolah je denimo vozil svojo opremo, da bi otroci doživeli njegove filme čim bolj kvalitetno, saj je bila tista na šolah večinoma zastarela. Nekaj posluha za njegovo delo pa je v zadnjih letih pokazala Občina Ptuj in v okviru evropskega projekta podprla izdelavo izvrstnega filma »Biseri narave - bogastvo naših ribnikov«.

Teh nekaj skromnih fragmentov iz njegovega življenja seveda ne more opisati človeka, kot je bil Vekoslav, v zasluženi veličini. Vendar nam dajejo zgled in izkazujejo principe človeka, ki bi jih morali posnemati vsi – to so predvsem iskreno in predano delo, velika naravovarstvena zavest in volja, da znanje in modrost, ki smo ju prejeli v življenju, predamo mladim. Ko sem gospoda Vekoslava nazadnje videl, mi je dal DVD z zbirko svojih posnetkov ter nanj napisal posvetilo oziroma svojo zadnjo željo, ki velja za vse nas – da vztrajno nadaljujemo s svojim delom. Potrudimo se, da bomo to njegovo željo izpolnili in ga s tem ohranili v trajnem spominu. ●

3: Mestna občina Ptuj je podprla izdelavo filma »Biseri narave - bogastvo naših ribnikov«, za katerega je filmski material prispeval Vekoslav Lašič.

4: Vekoslav Lašič z ženo Katarino ob ribniku v Podvincih (blizu Dornave in Ptuja).
foto: Vekoslav Lašič

Brez koreografije

Progresivni razvoj organizmov se zdi precej samoumeven. Toda kako pa poteka? Od kod sprva nediferencirana celota »ve«, kako se diferencirati progresivno, če ne po načrtu? Naj to najprej ponazorim z analogijo razlike med načrtovano arhitekturo in *samosestavitvijo*. Pomen načrtovane arhitekture nam je jasen, ker jo vidimo vse okoli sebe v zgradbah in drugih človeških stvaritvah. Na področju gradnje je samosestavljanje analogno naravnemu izboru v evoluciji, čeprav seveda ni enak proces. Oba prek samodejnih, nenamenskih, nenačrtovanih poti dosežeta rezultate, ki so na prvi pogled videti skrbno načrtovani.

Težko zanikamo, da obstaja skrivnostnost, ki že meji na čudežno (pa vendar ni), v samem dejstvu, da iz ene same celice nastane izjemno kompleksno človeško telo. To skrivnostnost samo deloma pojasnimo s tem, da se telo sestavi ob uporabi navodil DNK. Skrivnostno ostaja zato, ker si težko predstavljamo, kako bi se lotili pisanja navodil za izgradnjo telesa tako, kot se tudi v resnici zgradi, torej prek »samosestavitve«, sorodne temu, kar računalniški programerji včasih imenujejo procedure »od spodaj navzgor«, v nasprotju s procedurami »od zgoraj navzdol«.

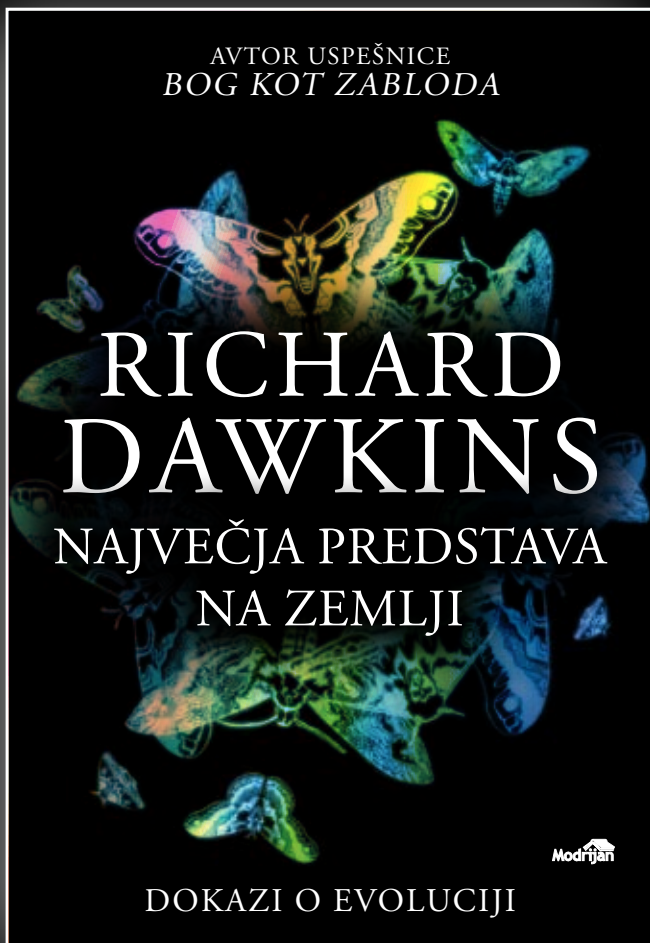
Arhitekt zasnuje čudovito katedralo. Nato se po hierarhični verigi poveljevanja postopek gradnje razdeli v ločene oddelke, ki se nadalje razdelijo v pododdelke in tako dalje, dokler navodil na koncu ne dobijo posamezni zidarji, tesarji in steklarji, ki delajo, dokler ni katedrala, ki je na pogled zelo podobna prvotni sliki arhitekta, zgrajena. To je zasnova »od vrha navzdol«.

Zasnova »od spodaj navzgor« deluje popolnoma drugače. Obstaja mit – ki mu sicer nisem nikoli verjel –, da nekatere najboljše sre-

dneješke katedrale v Evropi sploh nimajo arhitekta. Nihče jih ni zasnoval: vsak zidar in tesar se je ukvarjal, kakor je pač znal, s svojim koticom zgradbe, pri čemer se ni veliko oziral na to, kar počno drugi, in brez kakršnegakoli splošnega načrta. Iz takšne anarhije je nekako zrasla katedrala. Če bi se to resnično zgodilo, bi bil to primer arhitekture od spodaj navzgor. Katedrale pa, mitu navkljub, ne nastajajo tako.¹ Vendar se prav *to* zgodi pri gradnji termittnjaka ali mravljišča – in pri razvoju zarodka. Zato se embriologija tako močno razlikuje od vsakršne gradnje in izdelave, ki ju poznamo iz vsakdanjega življenja.

Isto načelo velja za nekatere vrste računalniških programov, za nekatere vrste živalskega vedenja in – če to združimo – za računalniške programe, zasnovane za posnemanje živalskega vedenja. Denimo, da bi želeli razumeti vedenje škorcev v jatah. Na YouTubu je na voljo nekaj čudovitih filmov² te baletne predstave nad Otmoorjem blizu Oxforda. Osupljivo pri vedenju škorcev je, da kljub videzu nimajo koreografa, in kolikor vemo, tudi ne vodje. Vsaka ptica zgolj sledi lokalnim pravilom.

Število ptic v teh jatah lahko doseže na tisoče, a se skoraj dobesedno nikoli ne zaletijo med seboj. Še sreča, kajti ob njihovih hitrostih bi se ob vsakem trku hudo poškodovale. Pogosto se zdi, da se cela jata vede kot posameznik, ko se vrtinči in obrača kot eden. Na fotografijah vidimo tri takšne jate: eno majhno in gosto ter dve nekoliko večji in bolj razpršeni, ki se v osupljivih vzorcih spreletavajo po zraku in ustvarjajo vtis valovanja, napihovanja in krčenja ter združevanja v večje jate in ponovnega ločevanja. V filmu se zdi, da se jate premikajo druga skozi drugo, pri čemer celovitost posameznih jat ostaja

- prinaša najnovejša spoznanja raziskovalcev o delovanju evolucije
- ponuja znanstvene dokaze od sledov v fosilnem zapisu do danes živečih organizmov
- zapolnjuje vrzeli pri pojasnjevanju mehanizmov evolucije v njegovih prejšnjih knjigah
- odgovarja nasprotnikom znanosti in zanikovalcem zgodovine

prevedla
Urška Pajner

472 strani
160 x 235 mm
trda s ščitnim ovitkom
27,10 €

Modrijan

080 23 64

www.modrijan.si

nedotaknjena. Zato se zdijo skoraj čudežne, vendar so v resnici na različnih razdaljah od kamere in se ne premikajo dobesedno drugo skozi drugo. Estetski užitek je toliko večji, ker so robovi jat tako jasno začrtani. Ne pojemajo postopno, temveč imajo ostre meje. Gostota ptic ob mejah ni nič manjša kakor v središču, medtem ko zunaj meja ni prav nobene ptice. Ali ni to resnično presenetljivo?

Takšna predstava bi bila nadvse eleganten ohranjevalnik zaslona na računalniku. Resničnega filma o škorcih v ta namen raje ne uporabljajte, ker bi ohranjevalnik ponavljal vedno iste baletne gibe ter pikslove ne bi prižigal in ugašal enakomerno. V resnici želimo računalniško simulacijo jat, to pa je, kot vam zna povedati vsak programer, mogoče narediti na pravi in na napačen način. Ne poskušajte koreografirati celotnega baleta – to bi bil za takšno nalogo precej slab programerski slog. Najbolje, da pri tem posnemate program, ki mu ptice sledijo v svojih možganih.

Kako torej pravilno sprogramiramo vedenje škorcev v jati? Skoraj ves trud moramo posvetiti programiranju vedenja posamezne ptice. V svoje robotske škorce moramo vgraditi podrobna pravila za letenje in za odzivanje na sosednje škorce v odvisnosti od razdalje in relativnega položaja. Določiti moramo, koliko teže za spremembo smeri podeliti vednjenju sosedov in koliko iniciativi posameznika. Pravila modela zasnujemo s skrbnim opazovanjem resničnih ptic v letu. Svoji kibernetični ptici moramo dati tudi težnjo, da svoja pravila naključno spreminja. Potem ko napišemo zapleten program, ki določa vedenjska pravila enega samega škorca, je na vrsti odločilni korak, ki ga poudarjam v tem poglavju. Ne poskušajte sprogramirati vednjenja celotne jate, kot bi to morda storila prejšnja generacija ra-

čunalniških programerjev. Namesto tega svojega programiranega škorca klonirajte. Napravite tisoč kopij robotske ptice, morda popolnoma enakih, morda z nekaterimi majhnimi, naključnimi variacijami v pravilih posameznika. In zdaj na tisoče umetnih škorcev v vašem računalniku »izpustite«, da se svobodno spreletavajo v jati, pri čemer vsi sledijo istim pravilom.

Če ste pravilno modelirali vedenjska pravila za posameznega škorca, se bo tisoč računalniških ptic – vsaka majhna pika na zaslonu – vedlo kot resnični škorci v zimski jati. Če se ne vedejo povsem pravilno, se vrnite in spremenite vedenje posameznega škorca, morda po nadaljnjem opazovanju resničnih ptic. Zdaj novo različico spet tisočkrat klonirajte in z njo nadomestite tistih tisoč škorcev, ki se niso pravilno vedli. Programiranje in kloniranje enega samega škorca ponavljanje, dokler vedenje več tisoč ptic na zaslonu ne postane zadovoljivo realističen ohranjevalnik zaslona. Leta 1986 je Craig Reynolds napisal takšen program (sicer ne za škorce) in ga (po pačenem izgovoru angl. besede *birds*) imenoval »Boidsk.³

Iz knjige Največja predstava na Zemlji avtorja Richarda Dawkinsa
© Modrijan založba, d. o. o., 2010

¹ Moj sodelavec dr. Christopher Tyerman, strokovnjak za srednjeveško zgodovino, potrjuje, da je to resnično mit, ki je nastal v viktorijanskih časih iz idealističnih vzgibov, a v njem ni niti trohice resnice.

² Na primer <http://www.youtube.com/watch?v=XH-groCeKbE>.

³ <http://www.red3d.com/cwr/boids/>

avtorja:

Andrej Medved

Barbara Vidmar

Plan B za Slovenijo – Pobuda za trajnostni razvoj

Plan B za Slovenijo – Pobuda za trajnostni razvoj

Plan B za Slovenijo – Pobuda za trajnostni razvoj

Plan B za Slovenijo – Pobuda za trajnostni razvoj

Krakovski gozd - Šentjernejsko polje

Krakovski gozd je najpomembnejši skrajni ostarek ravninskih gozdov...

fotografinja:
r: Alenka Miklavžin

1// Obisk krajinskih arhitektov v NRIM

Dne 22. aprila je DOPPS v naravnem rezervatu Iški morost na Ljubljanskem barju gostil predstavnike Mednarodne zveze krajinskih arhitektov (IFLA), ki je že leta 2007 april razglasila za mesec krajinske arhitekture. Od takrat Društvo krajinskih arhitektov Slovenije vsako leto v tem mesecu pripravi niz dogodkov za strokovno in širšo javnost, povezanih z vlogo krajinske arhitekture v urejanju prostora. Letošnji mesec krajinske arhitekture je bil posvečen krajini, vprašanjem njenega stanja, razvoja in oblikovanja ter pomena, ki jo ima za družbo in posameznika. Ob odstiranjih teh vprašanj smo se dotaknili tudi Evropske krajinske konvencije, ki Slovenijo zavezuje, da krajini prizna vlogo nosilke identitete, da jo ustrezno vrednoti, o krajini in krajinskih vrednotah izobražuje strokovnjake in ozavešča posameznike, da skrbi za načrtovanje, upravljanje in varstvo krajine ter s tem za dolgoročno zagotavljanje krajinske raznovrstnosti in kakovosti. Skupaj smo si ogledali primer dobre prakse - opazovalnico za ptice v našem rezervatu, ki je dobila posebno nagrado za umestitev v prostor. **AM**

2// Razstava Zelena prihodnost Slovenije

Potujoča razstava z naslovom Zelena prihodnost Slovenije, ki smo jo pripravili v okviru projekta Plan B za Slovenijo – Pobuda za trajnostni razvoj, razkriva skrivnosti in lepote na

sedmih območjih Natura 2000. Razstavo smo prvič predstavili javnosti 21. januarja 2010 v Murški Soboti; ponovno je bila na ogled 18. februarja ob predavanju Duplarji v Sloveniji in Pomurju. Razstavo o ogroženih vrstah ptic na izbranih posebnih območjih varstva v Sloveniji (Ljubljansko barje, Mura, Drava, Goričko, Cerkiško jezero, Kočevsko-Kolpa in Krakovski gozd) so si lahko ogledali še poslušalci predavanj v Mariboru (3. februarja), v Grand hotelu v Ljubljani (4. februarja), v Knjižnici A.T. Linhart v Radovljici (9. februarja), v Budanjah (26. februarja) in v Šoli za hortikulturo in vizualne umetnosti Celje (12. marca). Potujoča razstava je bila v okviru Zelenega tedna 2010 na ogled še v parku pri Centru Evropa v Ljubljani (3. junija). V času, ko ni na poti po Sloveniji, si jo lahko ogledate v prostorih Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije na Tržaški cesti 2 v Ljubljani. **BV**

3// Natečaj Fotografskega društva Grča Kočevje

Fotografsko društvo Grča Kočevje vas vabi k sodelovanju na 3. mednarodnem natečaju digitalne fotografije Narava 2010. Sodelujete lahko vsi ljubiteljski in poklicni fotografi. Temi sta dve – Prosta in Narava. Rok za dostavo del je 20. avgust 2010, pravila sodelovanja pa si lahko preberete na spletni strani www.fotodrustvo-grca.si/narava.html. Nagrajena in sprejeta dela z natečaja bodo javno predstavljena 2. oktobra 2010 na prireditvi v Šeškovem domu v Kočevju. **BV**

Popravek

V prejšnji številki revije Svet ptic (01/10) nam jo je zagodel tiskarski škrat: avtorica fotografije laške žabe na strani 21 je Aleksandra Lešnik, avtor fotografije kmečke lastovke na strani 27 pa je Tone Trebar. Avtorjema se za napako iskreno opravičujemo.

→ Fotografije fundacije Saxifraga

Zbirka fundacije Saxifraga šteje več kot 150.000 naravoslovnih fotografij, ki jih za objavo v naravovarstveni publikaciji v primeru, da finančna sredstva niso na voljo, dobite brezplačno.

S svojimi fotografijami pa se lahko pridružite skoraj 100 evropskim naravoslovnim fotografom, ki so z namenom, da bi pripomogli k varstvu narave, že prispevali fotografije v zbirko Saxifraga.

Pred kratkim je Saxifraga pripravila spletno stran www.saxifraga.nl, kjer lahko za namene predavanj brezplačno dobite slike ptic, rastlin, dvoživk, plazilcev, rib, žuželk, pokrajin ipd.

Ena od najpomembnejših lastnosti daljnogleda je, da je vedno pri roki. Zaradi svoje majhne teže, kompaktne izdelave in odlične slike je Nikon Monarch odlična izbira za še tako zahtevnega ptičarja.

Tomaž Mihelič, varstveni ornitolog DOPPS

Nikon Monarch 8x42 DCF

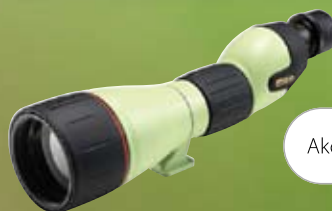

-15%

Akcijska cena € 399.-

Redna cena € 459.-

Nikon Fieldscope ED82A*

-15%

Akcijska cena € 1.299.-

Redna cena € 1.519.-

Nikon Sport Optics

Na voljo pri NSP in NSPP partnerjih

*Cena velja samo za spektiv, brez okularja.

www.nikonsvet.si/ptice

DRUŠTVO ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE (DOPPS) VABI VSE FOTOGRAFE, DA SODELUJETE S FOTOGRAFIJAMI Z MOTIVI PROSTOŽIVEČIH PTIC IN RAZLIČNIH MOTIVOV IZ NARAVE.

Fotografija meseca v letu 2010

VSEBINA: Natečaj ima dve tematski skupini: PTICE in NARAVA.

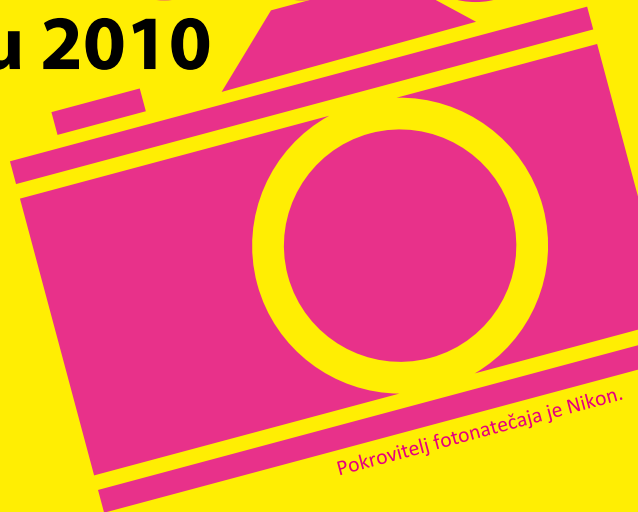
ZAHTEVNOST: Z namenom, da bi bilo sodelovanje privlačno tako za izkušene fotografe kot začetnike, smo predvideli dve zahtevnosti kategoriji in dodatno kategorijo za mlajše od 18 let v vsaki od tematskih skupin. Avtorji sami izbirajo, v katero kategorijo bodo uvrstili svoje fotografije. V posameznem mesecu lahko sodelujejo samo znotraj ene kategorije v posamezni skupini. V naslednjem mesecu lahko seveda svoje sodelovanje premaknejo v drugo kategorijo. Prav tako lahko mladi svoje fotografije uvrstijo v katero od treh težavnostnih kategorij, kjer bodo obravnavani tako kot drugi fotografi.

POGOJI: V najtežji zahtevnosti kategoriji (kategorija 1) je velikost fotografije omejena z vsaj 3000 slikovnimi pikami po daljši stranici, v drugi kategoriji pa z vsaj 2000 pikami po daljši stranici. Izjema so mladi, ki lahko tudi v prvi kategoriji sodelujejo z drugo dimenzijo.

POŠILJANJE IN OZNAČITEV: V natečaj za Fotografijo meseca se bodo uvrstile vse fotografije, prejete na naslov fotonatecaj.dopps@gmail.com do zadnjega dne v tekočem mesecu. Pred pošiljanjem preverite dimenzije fotografij. Fotografije pošiljajte v formatu JPG, s posameznim e-sporočilom pa ne presežite velikosti 10 MB. Prosimo, da fotografijo označite s podatki o avtorju, nazivom slike in kategorijo, v katero uvrščate svoje posnetke (1, 2, ml). Primer: Janez Novak-vodomec na preži-1.

IZBOR KOMISIJE: Prispela dela bo ocenjevala žirija v sestavi: Urša Koce, Bojan Marčeta, Tomaž Mihelič, Borut Rubinič in Tomi Trilar.

PTICE

Pokrovitelj fotonatečaja je Nikon.

Med izbranimi fotografijami bo strokovna komisija vsak mesec izbrala fotografijo meseca in še tri fotografije, ki se bodo uvrstile v izbor, na koncu leta pa izmed izbranih še fotografijo leta, katere avtor bo za nagrado prejel enega izmed vrhunskih izdelkov pokrovitelja Nikon. Fotografije meseca bodo objavljene v reviji Svet ptic, skupaj s fotografijami v izboru pa tudi na spletni strani društva.

Tomaž Mihelič, koordinator Fotonatečaja 2010

Mihael Mirt, 11 let

Zvezni igralec / NK Krško

**Nogometaš srčne enajsterice
za jutrišnje zmage***

Velik si, kolikor imaš veliko srce.

Izberi mobitele srčnih navijačev.

**LG
GT405 Viewty
Smile**

Priložena kartica MicroSD
8GB s prednaloženimi
nogometnimi vsebinami

Povezani 44/77

9€*

**Samsung
Corby**

Ekskluzivni navijaški
pokrovček

Povezani 44/77

19€**

Navijajte z novimi mobiteli in spremljajte ekskluzivne vsebine svetovnega nogometnega prvenstva na mobilnem Planetu. Za hitri dostop pošljite **P SP** na **1919**.

**Uradni mobilni operater
slovenske
nogometne reprezentance.**

Akcijska ponudba velja ob sklenitvi/podalšanju naročniškega razmerja.
*Mobilni GSM/UMTS za 24 mesecev (UMTS) za paketa Povezani 44 in Povezani 77. Velja za vse, ki nimate veljavnega aneksa UMTS št. 14/2005 ali UMTS št. 14/2005 Povezani ali aneksa GSM št. 16/2009 in izpolnjujete ostale pogoje.
**Mobilni GSM/UMTS za 12 mesecev (GSM) za paketa Povezani 44 in Povezani 77. Velja za vse, ki nimate veljavnega aneksa GSM št. 8/2005 ali GSM št. 8/2005 Povezani ali aneksa GSM št. 16/2009 in izpolnjujete ostale pogoje.
Mobilni razvejana prodajna mreža uporabnikom omogoča nakup akcijskih aparatov na več kot 350 prodajnih mestih po vsej Sloveniji. Zaradi tega je mogoče, da določen mobilni ni na voljo na vseh prodajnih mestih hkrati. Ponudba velja do odprodaje zalog. Cena vsebuje DDV. Slike so simbolične. Družba Mobitel si pridržuje pravico do spremembe cen in pogojev. Za dodatne informacije, cenik pogovorov in storitev ter ostale pogoje v paketih Povezani obiščite spletno stran www.mobitel.si ali pokličite Mobitelov center za pomoč naročnikom na 041 700 700.

*Enajsterica je sestavljena iz perspektivnih mladih nogometašev po izboru slovenskih klubskih trenerjev.

041 700 700 • WWW.MOBITEL.SI

**Najmočnejše vezi so tiste,
ki jih ne vidimo.**